

2006

Vehádatáittardeaddji jahkemuitalus

Vehádatáittardeaddji jahkemuitalus 2006

Ođđa vejolašvuođat vurdet	3
DOAIBMA JAGIS 2006	
Ulbmilat ja bohtosat.....	5
Áššehasbargu	6
Ekonomiija ja bargoveahka	8
VEALAHUS JA HEIVEMEAHTTUN MEANNUDEAPMI	
Vealahus bálvalusaid fállami	11
Vealahus gávppiin ja restauraŋnain	13
Románaid ássanáššit	14
Oahpahussuorgi.....	15
Giktaleapmi olmmoščeardda vuostá	15
Vealahus bargoeallimis	17
Vealahusa eastadeaddji rávvema ovddideapmi gielddain	17
Rasisttalaš motiivva gieđahallan riekteprosessas	19
OLGORIIKKALAČČAID SAJÁDAT JA VUOIGATVUOĐAT	
Olgoriikkalašlága ođastusat	21
Ádjincealkámušat	21
Orrunlobi miediheami eavttut	22
Riikkavulošvuođa gažaldagat.....	23
Visumáššit.....	24
Jorgalahttinmearrádusaid ollašuttin.....	24
Ovttasbargu olgoriikkavirgedoaimmahagain	24
ČUVVOSAT	26

Odđa vejolašvuodát vurdet

Viđát doaibmajagi nohkan šattai nuppástusa áigin. Mannan jahki ellui velá boares hálddahusa mielde go vehádatáittardeaddji doaimmai eiseváldin, man doaibmabáiki lei bargoministeriija oktavuodas. Cuoŋománus 2007 mearriduvvui odđa ráđdehusprográmma olis ee. ahte bargoministeriija hálddahussuorgi odđasitorganiserejuvvo. Dasa gullá maid dat, ahte vehádatáittardeaddji sirdojuvvo sisáššiidministeriija oktavuhtii

Ovttasbargu bargoministeriijain čájehii ahte doaimmaid ferte ovddidit. Resurssaid dárbaša lasi ja hálddahaslaš meannudemiin ferte dáhkidit ahte iehčanasvuolta duohtandahkko geavadagas. Sorjjasmeahttun ii leamaš áitojuvvon, muhto doaibmaresurssat leamaš unnán. Ovdamearkka dihte doaibmanmearruhta lea unnán

Deavisvuolta huksejuvvo prinsiiipalaš ja geavtlaš áššiid vehkii. Hálddahaslaš sajádat berre leat čielgasit sierra ministeriija linjjáorganisašuvnnas. Mearrádusaid ja linjema galgá sáhttit dahkat almmá ahte daidda váikkuhuvvo olgobealde áššeheamet. Vai sorjjasmeahttunvuodas livččii geavtlaš mearkašupmi, de berrejit leat doarvá resurssat ja fápmudusat. Deavisvuolta boahťa ovdan áššehaččaid luohťámuššán ja bohtosiin sin buorin.

Sisáššiidministeriija oktavuhtii sirdin lea vejolaš duohtandahkat nu ahte dálá iehčanasvuolta doalahuvvo. Seammás livččii dilálašvuolta buoridit geavtlaš barggu eavttuid, maid vehkiin vehádatáittardeaddji birra addon lágas ásahuvvon viiddis doaimma sáhtašii duohtandahkat ollásit. Dál oppalaš bargomearis manná eanáš áigi áššehašbargui. Lága mielde ovdamearkan galgá “raporteret mo ovtaveardásašvuoda ollašuvvá sierra etnalaš joavkkuid buolta ja sierra etnalaš joavkkuid diliin ja servodatsajádagas”. Dán barggu ii leamaš velá vejolaš dahkat.

Vihťta jagi lea bargojuvvon vai áššehaččat oahpásmuvašedje vehádatáittardeaddji eiseválddi doibmii ja diehtigoadašedje su bargguin ja áššehašbálvalusain. Luohťámuš lea huksejuvvon prinsiiipalaš sorjjasmeahttunvuoda ala ja dan ala, ahte geahččalit albmáláhkai ovddidit ja dorvvastit áššehaččaid sajádaga. Áibbas čielggas lea, ahte boahťevaš hálddahaslaš ordnemiin galgá dárkut ahte deavisvuolta seailu áššehaččaid oaidninvirjilis.

Vuoigatvuodaministeriija lea bidjan johtui ovtaveardásašvuodálága ođasmahttima. Das árvoštallo maid vehádatáittardeaddji hálddahaslaš sajádat. Minimaubmilin lea ordnet dan guhkibui ja nu ahte deavisvuolta seailu. Ulbmilin lea fidnet barggu válmmašin dán válgabaji áigge.

Vehádatáittardeaddji barggus lea čoggon vásihus suomelaš servodaga etnalaš ovtaveardásašvuodas ja olgoriikalaččaid sajádagas. Dáid vásihusaid vuodul, mat leat čoggon maid áššehašbarggus, vehádatáittardeaddji buvtii ovdan oaiviliiddes oaiveministar Vanhasa nuppi ráđdehusa ráđdehusprográmma hápmema várás. Kommenttain deattuhuvvo, ahte ferte nannet barggu vai ovtaveardásašvuoda dorvvastuvvo. Nu galgá nannet maid rasimma vuostálastima ja duohtandahkat románaid ja sápmelaččaid vuodđovuogitvuodaid. Deattuhuvvo maid, ahte dárbašuvvo ovtaveardásašvuhtii ja vealakeahťesvuhtii vuodđuduvvi oppalaš sisafárrenpoliitihkka. Cealkamuša sáhtťa lohkat vehádatáittardeaddji internehttasiidduin (www.vahemmistovaltuutettu.fi).

Vehádatáittardeaddji birra addon ásahusa (661/2001) 6 §:a mielde vehádatáittardeaddji addá bargoministeriijai jahkásaš muitalusa doaibmasuorggistis. Muitalus áittardeaddji doaibmasuorggis sisoallá maid doaimmahaga doaimma.

Helssegis 7. beaivvi miessemánus 2007

Gudnejahttimiin

Mikko Puumalainen
vehádatáittardeaddji

DOAIMMA JAGIS 2006

Vehádatáittardeaddji deháleamos strategiijan leamaš vealahussii ja eará etnalaš unnitčearddaid ja olgoriikka olbmuid eallimii guoski sivaidda čujuheapmi, maid birra olbmot váldet oktavuoda minguin. Leat reageren áššehažža iežas dillái guoski áššiin ja maid áiggeguovdilis, lánkaásahusaide ja bálvalanráhkadusaide guoski čuolmmain.

Vealahus ja heivemeahtun meannudeapmi leat lassánan áššehašdáhpusain

Vehádatáittardeaddji bargun lea gozihit ahte ovttaveardásašvuotaláhkii vuođđuvvi etnalaš vealahusa eastadeami prinsiipla ollašuvvá. Su bargun lea maid ovddidit olgoriikka olbmuid sajádaga ja vuoigatvuođaid Suomas. Áigi lea geavahuvvon erenomáš olu ovdanbohtán etnalaš vealahussii. Badjel bealli doaimmahaga bargoveaga resurssain lea geavahuvvon áššehaččaid oktavuodaváldimiide vástideapmái ja dain ovdanbohtán čuolmmaid dárkkit čielggadeapmái.

Áššehaččaid oktavuodaváldimat leat rievdan vehádatáittardeaddji doaimma álgima maŋŋá. Dál oktavuodaváldimat gieđahallet eanet ah' eanet etnalaš riegáduogáža vuođul dáhpáhuvvun vealahusa ja eará heivemeahtun meannudeami. Jagis 2006 juo badjel bealli oktavuodaváldimiin, mat bohte vehádatáittardeaddjái, ledje dáid birra. Jagis 2003 dákkár ášši lohku 27 %. Seammá lánka lea eará goziheami oassesurggiid – olgoriikkalašlága heiveheapmái ja dávalut ruovttiduvvamii – guoski oktavuodaváldimat geahppánan. Dál dáid mearri oktavuodaváldimiid fáttáin lea njealjátuoassi. Oktavuodaváldimiin ovdanbohtán áššit, maid leat bastán čielggadit, ledje sullii seammá olu go ovdal. Doaimmahagas gieđahallojedje oktiibuot 645 áššehaččain bohtán ášši

Doaimmanvuogit

Áššehaš oazžu rávvagiid ja doarjaga čuolmagažaldagain. Rávvema lassin oassi oktavuodaváldimiin gáibida eambo čilgema. Čilgenbivdaga maŋŋá vehádatáittardeaddji cealká áššis ja sádde dan áššehašdáhpusa nuppi oassebeallái dahje vásttolaš eiseváldii. Jagi 2006 áigge oassi áššiin sirdojuvvui vealahánváldegodái, polesdutkanii, riikkasivaheadjái dahje lánkaveahkkái.

Áššehašbarggus ovdanbohtán vealahusdáhpusat buktet oidnosii ovdamearka dihte lánkaásaheami dahje servodaga bálvalusaid fálláma oppalaš ráhkaduslaš váttisvuođaid. Maiddái áššedovdit ja čanasjoavkkut leat dehálaš oktavuoda kanalan áiggeguovdilis čuolmmaid dahje viidasut ollislašvuođaid kárteđettiin. Vehádatáittardeaddji geahččala váikkuhit ná ihtán áššiide earret eará almmolaš sáhkavuorui medias ja háleštanlálášvuođain. Son sádde maid cealkámušaid mo ovdamearka dihte lánkaásaheami dahje virgeoapmáhaš doaimma sáhtá ovddidit.

Ulbmilat ja bohtosat

Jagi 2006 doaimma sierra ulbmilin lei biddjon románaid ássanvistiid oazžumii guoski ja restauraŋnabálvalusaid buvttadeamis ihtán etnalaš vealahusa eastadeapmi. Románaid ássanvealahus gažaldagain váldui oktavuoha earet eará gielddaid visteaosusfitnodagaiguin,

dahje áššit čovdojedje ovttas ássanáššiid eiseváldiiguin. Losimus vealahánváššit sáddejuvvojedje vealahánváldegotti gieđahallamii. Restauranŋas vealahuvvon áššehaččaid áššit dolvojedje eanáš polesdutkanii. Lassin restauranŋaid atnui ráhkaduvvui gihppa, dát dahkkui ovttas Olmmošvuoigatvuođalihtuin, sisáššiidministeriijain ja suorggi bargomárkanossebeliiguin.

Doaimma ulbmilin lei maid darvánit internehtas ovdanbohtán rasismii. Rasisttalaš čállostat, mat ledje internehtas ja mat bohte áittardeaddji dihtui, sáddejuvvojedje guovddášrihkuspolesii dutkamuššii.

Ovttaveardásašvuoha ovddiduvvui nu ahte eiseváldiid nugo polesa ja bargosuodjalanbiirid válmmašvuođat nannejuvvojedje. Vehádatáittardeaddji lea guhkalaččat geahččalan nannet sierra surggiid nugo sisafárrejeaddjirávvehagaid etnalaš vealahusa eastadandoaimmaid. Dása gullá maid olgoriikkadoaimmahaga vásttu nannen sin iežaset áššeharávvenmis. EurEquality projevttain nannejuvvojedje gielddaid vejolašvuođat doarjut vealahuvvon olbmuid ja eastadit vealahusa. Projevttá olis ráhkaduvvui materiála, mainna ovddida vealakehtesvuođa rávvenbálvalusaid.

Jagis 2006 vehádatáittardeaddji doaimmahat veahkehi sisafárrejeaddjiid searve- ja ovttasbarggu ovdánit. Ovttasbargu lei olu stuorámuš sisafárrejeaddji joavkkuiguin, namalassii ruoššagiel servviiguin ja nuppe dáfus somalialaččaid servviiguin. Lassin guhkes áigge bistán válmmaštallanbargu nogai go Suoma islámarađđi rs vuođđuvvui skábmanánu 2006. Ráđi vuođđudeami duogážiin lei Suoma muslimaid ovttasbargoorgána fidnu, mii oazžui vehádatáittarbohtmos olu veahki

Ovttaveardásašvuoda lánkaásaheami goziheamis ođđa fáddán šattai bálvalussoahpamušaid vealaheadjii soahpamuševttut. Muhtun bánkkuid, dáhkádušfitnodatserviidd

”Dál oktavuodaváldimat gieđahallet eanet ah' eanet etnalaš riegáduogáža vuođul dáhpáhuvvun vealahusa ja eará heivemeahtun meannudeami.”

ja teleoperahtoriid geavadagat gávnnavuvvojedje vealaheadjijn. Ovttaskas áššehašoktavuođaváldimiid vuodul soahpamuševttut árvvoštallojedje viidábut nu ahte geahčaduvvojedje maid eará seammá suorggi fidnodagaid eavttut.

Vehádatáittardeaddji geavahii vuogatvuodas beassat gullamii olgoriikkalašlága heivedettiin ja celkkii somalialaččaide várás dahkkon ádjinaigumušain. Vehádatáittardeaddji giddii fuomášumi doaibmajagis orrunlobi mieđiheapmái guoski eavttuid tulkomii nugo áigáiboada eavttuid ollašuvvamii.

Vehádatáittardeaddji doaimma, áššehašoktavuođaid ja oaiviliid birra lea čilgejuvvon eambo doaimbačilgehusa "Vealahus ja heivemeahtun meannudeapmi" ja "Olgoriikkalaččaid sajádat ja vuogatvuodát" osiin.

Áššehašdoaimma

Jagis 2006 vehádatáittardeaddji doaimmahagas gieđahallojedje oktiibuot 645 áššehašdáhphusa. Oktavuodaváldimat ledje oktiibuot 1325. Gieđahallanvuloš áššehašdáhphusat ja oktavuodaváldimat geahppanedje ovddit jagi ektui sullii 10 %. Dása sáhtta goit muhtin muddui váikkuhan dat, ahte oktavuodaváldimat leat sirdašuvvan eará sajiide. Gieđahallanvástu vehádatáittardeaddji ja eará eiseváldiid gaskka lea čielggasmuvvan – ná sáhtta dadjat maid áššehačča perspektiivvas. Ulbmilin leamašge, ahte vealahandáhphusain áššehačča vásihusaid sáhtášii gieđahallat eahpádusvuloš orgánain dahje

Juohkášupmi lea rehkenaston doaibmajagis vuodul dahjege jahkásaš barggu meari vuodul

	2003	2004	2005	2006
Olgoriikkalašlága áššit	59 %	34 %	19 %	23 %
Vealahus ja eará heivemeahtun meannudeapmi	27 %	33 %	43 %	48 %
Ruovttuiduvvamii/eallimii guoski áššit	14 %	33 %	38 %	29 %

Oktavuodaváldimiid sisdoallu fáttáid mielde

Olgoriikkalašlága áššit	Vealahus ja eará heivemeahtun meannudeapmi	Ruovttuidahttimii/eallimii guoski áššit
Orrunlohpi	vealahus	ássan
dorvobáiki/suodjalandárbu visumáššit	gudnerihkkun	skuvlejupmi
riikkavulošvuhtii guoski áššit	veahkaváldi	sosiálabálvalusat
pássaáššit	giktaleapmi čeardda vuostá	dearvasvuohta
rájusgiddagas jorgalahttin/ádjijn	eará heivemeahtun meannudeapmi	bargoelain
		etnalaš gaskavuodát bearašeallin

ovdamearkka dihte sisafárreaddjiid rávvehaga vehkiin

Dábáleamos vástáduš áššehaččii lei rávven oktan áittardeaddji cealkámušain. Dáid vuodul áššehaš lea de ieš beassan hutkat joatkkadoaimmaid. Rávvena lassan oassi oktavuodaváldimiin doalvvui dasa, ahte áššis bivdui čilgehus ja maŋŋelabbos sáddejuvvui vel cealkámuš nuppi oassebeallái dahje vásttolaš eiseváldii. Oassi áššiin dolvojuvvui ain ovddosguvlui juogo polesdutkamuššii, riikkasivaheaddjái áššáškuhttinvihkkehalla amii dahje láchkaveahkkái.

Vehádatáittardeaddji sáhtta láchkaásaheami fápmudusain doalvut

iešge ášši eiseváldiid gieđahallamii.

Vehádatáittardeaddji doalvvui golbma ášši vealahanlávdegotti gieđahallamii. Dasa lassan son rávvui maŋgasa mo bidjat ášši johtui vealahanlávdegottis.

Áššehaččaid ovdanbuktán áššiid viidodat

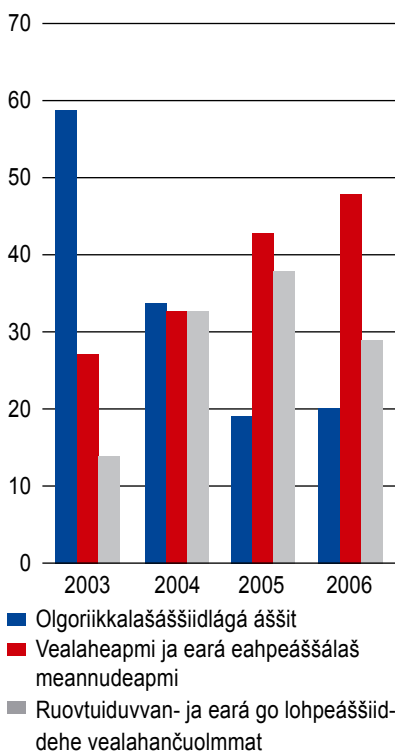
Áššehaččaid ovdanbuktin áššiin sullii bealli (48 %) gieđahalai vealahusa dahje heivemeahtun meannudeami, váile njealjatoassi (23 %) olgoriikkalašláhka aásaheami váilevašvuodaid ja badjel njealjatoassi (29 %) eará, ovdamearkka dihte ruovttuiduvvamii guoski váttisvuodaid. Vealaheapmái ja eará heivemeahtun meannudeapmái guoski áššehašdáhphusat leat lassanan oppa áigge dan rájes go vehádatáittardeaddji doaimmahat lea doaimmagohtán ja nu lei maid jagis 2006. (govus x).

"Vehádatáittardeaddji sáhtta láchkaásaheami fápmudusain doalvut iešge ášši eiseváldiid gieđahallamii."

Maiddá doaimbajuid govvejeaddji statistihkaid mielde vealahussii ja heivemeahtun meannudeapmái guoski áššit dagahedje eanemus joatkadoaimmaid. Dan sadjái áššit, mat guske olgoriikkalašvuhit, dagahedje unnimus joatkadoaimmaid. Dábálaččat olgoriikkalašvuhit guoski áššiin fertii rávvat áššehačča ovddidit áššis ovdamearka váidimiin ja váldit dan várás láhkaveahki.

Gieđahallanláhkái áššiin vuhtto rievdadus maid dalle go geahčada, gii lea áššehašdáhphusa vuoste bealli dahje nubbi oassebealli (govus x) Vaikko Olgoriikkalašdoaimmahat lea ainge dábáleamosit áššehačča vuostebealli, de lea dan oassi gieđahallon áššiin njedjan jahkásaččat. Eiseváldi lea nubbin oassebeallin badjel 60 % oktavuodaváldimiin. Dušše 10 % buot oktavuoda váldimiin guoská ovttaskas olbmui. Oktan sивvan veadjá leat ahte ovtaveardásašvuhtaláhka ii guoskka ovttaskas olbmuid gaskavuodaide.

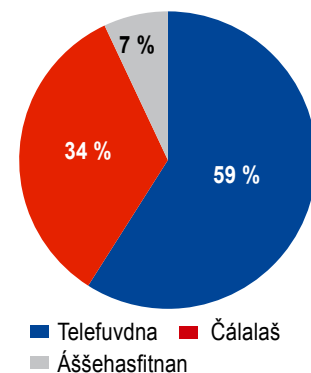
Dikšunvuloš áššehasášiid deaddo-čuoggá nuppástus sierra jagiin (%)

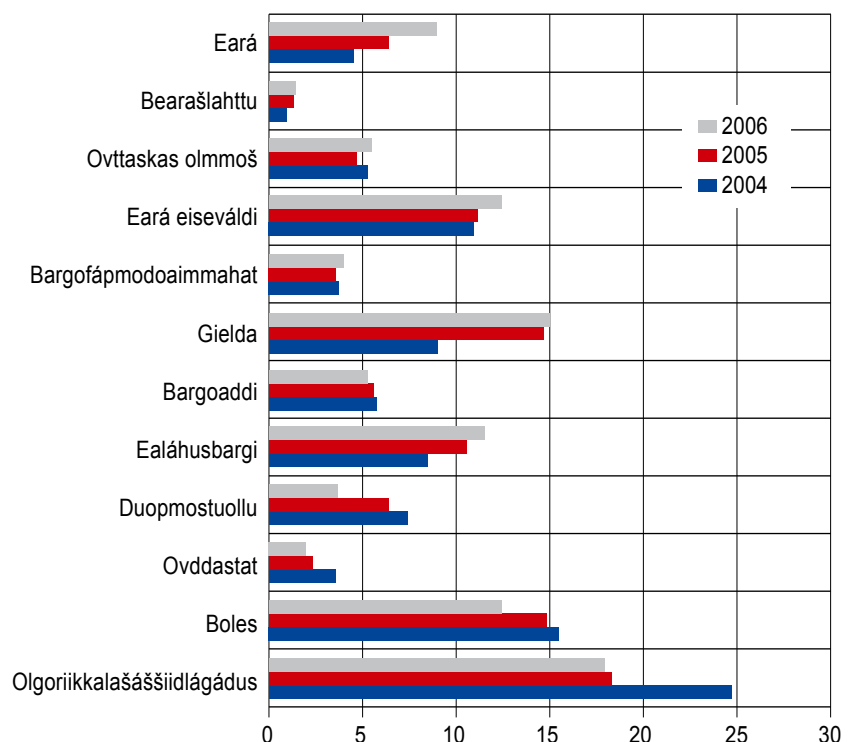
”Eiseváldi lea nubbin oassebeallin badjel 60 % oktavuodaváldimiin. Dušše 10 % buot oktavuoda váldimiin guoská ovttaskas olbmui.”

Oktavuoda váldimiin, mat guske vealahussii ja heivemeahtun meannudeapmái, gulai 15 %:as maid gudnerihkkun, veahkaváldi dahje giktaleapmi čeardda vuostá. Olgoriikkalašláhki guoski áššiin váldui oktavuoha eanemus orrunlohpeáššiid birra (41 %), ja dorvobáikeáššiid birra (19%). Ruovtuidahhtimi guoski áššiin oktavuodaváldimat guske rávvendárbui ássama birra, sosiálabálvalusaid birra, bargoeallima, skuvlejumi, bearašeallima ja dearvasvuodafuolahusa birra (dávjodaga mielde).

Áššehasaid oktavuohaváldimat doaimmahakkii (oktiibuot 1 325 st)

Sáttaolbmo čilgenvuloš áššehasdáhphusaid nubbi oassebealli 2006–2004 (%)

Ekonomiija ja bargoveahka

Vehádatáittardeaddji doaimmahagas barget vehádatáittardeaddji lassin vihtta alladárkkisteaddji, okta plánejeaddji ja doaibmasuorggi čálli. Áittardeaddji bargoviidodat lea dán ektui oalle viiddis iige vátna bargonávccaiguin ja vátna mearreruđaiguin sáhtán bargat buot barggaid. Lea bargojuvvon eanáš áššehaččaid oktavuođaváldimiidda vástideimiin ja dain ovdanbohtán čuolmmaid čielggadeimiin. Mearreruđat leamaš nu unnán ahte ii leat sáhtán fuolahit diehtujuhkimis iige čielggadeimiin nu viidát go lei galgat. Doaibmaruhta lea unnán maid go veardida bargoveaga dáfus seammásturrosaš dásseárvuáittardeaddji doaimmahgain.

Doppe doaibmaruhta lea golmma geardde eambbo go vehádatáittardeaddji doaimmahaga doaibmagolot leat. Sáhtá maid buohtastahtit bargoveaga dáfus beali uhcit mánáidáittardeaddji doaimmahagain, man doaibmaruhta lei jagis 2006 guovtte geardde eambbo ja jagis 2007 golmma geardde eambbo go vehádatáittardeaddji vástideaddji ruhta.

Bargoveahka

Vehádatáittardeaddji **Mikko Puumalainen** (virgeluomus 3.1.–31.8.2006)
 Áittardeaddji sadjásaš, alladárkkisteaddji **Rainer Hiltunen** (vehádatáittardeaddji 3.1.–31.8.2006)
 Alladárkkisteaddji **Yrsa Korkman**
 Alladárkkisteaddji **Pirjo Takalo** (virgeluomus 1.9.–31.12.2006)
 Alladárkkisteaddji **Annika Parsons** (virgeluomus 1.1.–31.7.2006)
 Alladárkkisteaddji **Kari Kananen** (virgeluomus 1.2.–31.12.2006)
 Doaibmasuorggi čálli **Massimo Zanasi**
 Plánejeaddji **Päivi Okugome** (virgeluomus 5.12.–31.12.2006)

Alladárkkisteaddjiid virgesadjásaččat leamaš:

Hanna Välimaa (1.1.–31.7.2006)
Valtteri Nieminen (3.1.–31.8. ja 4.9.–31.12.2006)
Ahmed Khalil (1.3.–30.11.2006)
Riikka Tella (1.1.–31.12.2006, mas 1.9. rájes EurEquality -projevtta hoavdan)

Plánejeaddji virgesadjásaš

Tuomas Kilpi (27.11.–31.12.2006)

Ekonomiija nummerdieđut / manuid mielde (€)

	j. 2006	j. 2005
Vehádatáittardeaddji		
Juolluvvovon doaibmamearreruhta	48 000	40 000
Geavahuvvovon doaibmamearreruhta	49 374	54 726
Vehádatáittardeaddji stuorámus ruhtagollu		
Ávdnasat ja atnubiervgasat	10 937	8 870
Skuvlenbálvalusat	1 843	4 053
Mátkkoštanbálvalusat	4 294	13 974
Prentenbálvalusat	15 384	10 766
Almmuhanbálvalusat	4 246	4 509
Olgguldassat bálvalusat	10 535	7 517
Báلكáhanmanut		
Juolluvvovon	405 495	357 976
Geavahuvvovon	434 768	341 054
Vehádatáššiid ráđđadallangoddi		
Juolluvvovon mearreruhta	3 500	1 200
Báلكáheapmái/báلكkáide geavahuvvovon ruhta	415	573
Eará doaibmamii geavahuvvovon ruhta	780	1 142
Stáhtaráđi projektamearreruhta	0	50 000
EurEquality-fidnu		
Juolluvvovon mearreruhta	40 120	20 950
Báلكáheapmái geavahuvvovon mearreruhta	21 480	17 067
Eará doaibmamii geavahuvvovon ruhta	12 073	3 100

(bájábeale logut eai sisdoala árvvulassivearu, báلكáheapmi sisdoallá siidogoluid)

Suoma Islámalaš Ráđdi rs:a vuođđudeapmi

Jagis 2005 álggahuvvon bargu Suomas ássi muslimaid ovttasbargoorgána vuođđudeami várás joatkašuvai jagis 2006. Vehádatáittardeaddji jottkii fidnu oktiiheiveheami go juovlamánus 2006 dollon čoahkkimis buktui ovdan bivdda dahkat nu. Stuorra moskeijjaid jodihemiin ráhkaduvvon njuolggadushámus lei joatkkabarggu vuođđun. Hámus divoduvvui kommentaid ja sávaldagaid mielde ja seammás sihkkarastui, ahte dat heive oktii searveláhkaásahusain. Searvvi ulbmilin lea ovdasteaddjivuohta ja gokčevasvuohta. Ovdamearka dihte oassálastit galge sáhttiit nu unna ja stuorát servošiid ovdasteaddjit oaivegávpotguovlluin ja eará sajiin, islama sierra oaivelinjáid ovdasteaddjit ja almmáiolbmuid ja nissonolbmuid ovdastusat. Searvvi doaimmannávcca dihte lei dehálaš dahkat njuolggadusaid nu čielgasin go fal sáhtti.

Searvvi vuođđudančoahkkinn dollojuvvui vehádatáittardeaddji gohččuma vuodul ja su hovdemiin 11.11.2006. Buot 22 oskkuservoša, searvvi ja vuođđudusa almmuhehje, ahte dat háliidit vuođđudit Suoma Islámalaš Ráđdi rs. Searvvi ságajodiheddjin válljejuvvui Ahmedani Mohamed Turku Islámalaš Searvvis ja stivrra ságajodiheddjin válljejuvvui Anas Hajjar Suoma Islamálaš Servošis.

Vehádatássiid ráđđadallangoddi

Vehádatáittardeaddjis addojun lága mielde vehádatáittardeaddji veahkkinn etnalaš vealaheami eastadeamis ja eiseválddiid ovttasbarggu ovddeamis doaimbá vehádatássiid ráđđadallangoddi. Ráđđadallangotti lahtut ovdastit sierra ministerijaid, álbmotservviid ja bargomárkanoassebeliid.

Ráđđadallangoddi čoahkkáni doaimmajagi áigge guktii. Čoahkkimiin gieđahallojedje earret eará vehádatáittardeaddji ovttavearádasašvu ođaplána, vealahánlávdeogtti doaimba, vehádatáittardeaddji doaimmahagas vámmaštallon plána, mainna nannešii gieđdaid rolla etnalaš vealahánássiide seahkaneamis.

Vehádatássiid ráđđadallangotti čoakkáduš 2006

SÁGAJODIHEADDJI

Puumalainen Mikko, vehádatáittardeaddji

VÁRRESÁGAJODIHEADDJI

Rentola Ilkka, olgoáššiidráđđeolmmoš, olgoáššiidministeriija

LAHTUT JA PERSOVNNALAŠ VÁRRELAHTUT

Keskinen Sinikka, spesiáladutki, bargoministeriija
(**Rantala Tarja**, ERF-koordináhtor, bargoministeriija)

Janas Antti, alladárkkisteaddji, sosiála- ja dearvvasvuohtaministeriija
(**Manns-Haatanen Heidi**, ráđđehusčálii, sosiála- ja dearvvasvuohtaministeriija)

Aarnio Eers J., láhkaásahanráđđeolmmoš, vuoigatvuohtaministeriija
(**Pohjolainen Anna-Elina**, spesiálaáššedovdi, vuoigatvuohtaministeriija)

Cortéz Téllez Mikko, plánejeaddji, oahpahasministeriija
(**Koskimäki Tarja**, alladárkkisteaddji, oahpahasministeriija)

Vuorio Jaana, hoavda, olgoriikkalaš áššiid virgedoaimmahat
(**Kekkonen Arja**, boadussuorggi hoavda, olgoriikkalaš áššiid virgedoaimmahat)

Horttanainen Erja, Eu-áššiid hoavda, Suoma Geldalihttu
(**Sahrman Keijo**, guovlo- ja ealáhúsáššiid hoavda, Suoma Geldalihttu)

Åberg Leena-Kaisa, báhtareaddji- ja sisafárrendoaimma hoavda, Suoma Rukse Ruossa
(**Kukkamaa Vesa**, báhtareaddjidoaimma plánejeaddji, Suoma Rukse Ruossa)

Shakir Aysu, projektahoavda, Olmmošvuoigatvuohtalihttu rs
(**Jorsnen Mikko**, dutki, Olmmošvuoigatvuohtalihttu rs)

Rask-Helin Päivi, - Romano Missio
(**Aikio Maria Sofia**, čálii, Suoma Sámiid Guovddássearvi rs – Suomen saamelaiten keskusjärjestö ry)

Leskinen Anna, doaimmajodiheddji, Suoma Ruoššagielaigiid Servviid Lihttu rs
(**Konovalova Tatiana**, - Suoma Ruoššagielaigiid Servviid Lihttu rs)

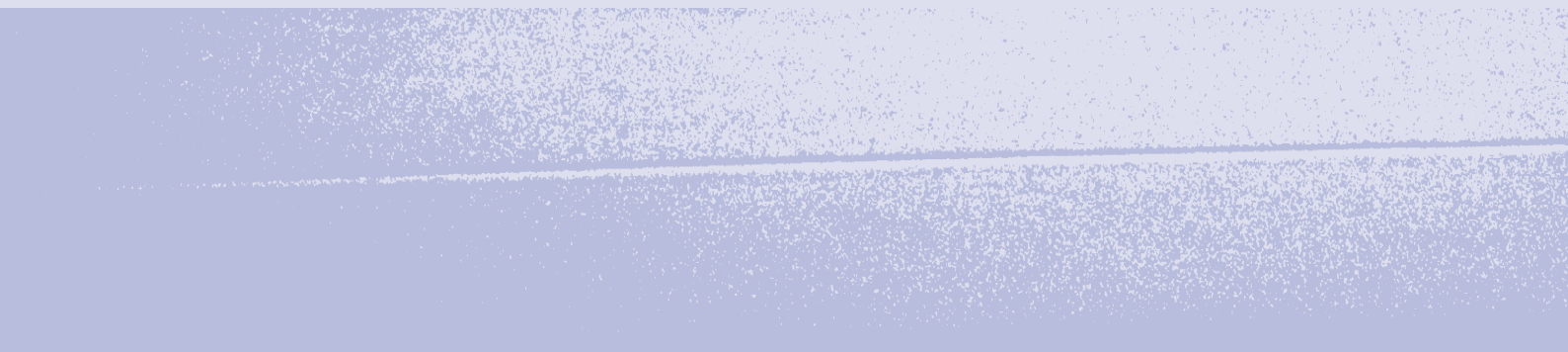
Nur Faisal Dahir, - Suomen Somalalihttu rs
(**Osman Ali Mohamed**, - Suomen Somalalihttu rs)

Ojanen Mika, láhkaolmmoš, Bálvansurggiid ámmátlihttu PAM rs
(**Lehto Anu-Tuija**, láhkaolmmoš, Suoma Ámmátlihtuid guoddássearvi SAK rs)

Wärn Riitta, áššedovdi, Ealáhuseallima guovddášlihttu EK
(**Räisänen Mikko**, áššedovdi, Ealáhuseallima guovddášlihttu)

Wahlman Kaj, allakomisara, sisáššiidministeriija 28.2.2006 rádjái
Holm Pia, allakomisara, sisáššiidministeriija 28.2.2006 rájes
(**Koponen Riitta**, hálldahusráđđi, sisáššiidministeriija)

Romanov Päivi, dásseárvoáittardeaddji
(**Nummijärvi Anja**, alladárkkisteaddji, dásseárvoáittardeaddji doaimmahat)

VEALAHUS JA HEIVEMEAHTTUN MEANNUDEAPMI JA DAID VÁLDIN GIEÐAHALLAMII

Suomas ássi olgoriikkalaččat ja etnalaš vehádagat vásihit vealahusa duogážiis dihte mángga eallinsuorggis. Jagis 2004 fápmui bohtán ovtaveardásašvuot aláhka lea dahkan vejolačččan, ahte etnalaš vealahusa ja heivemeahtun meannudeami, mii dáhpáhuvvá privahta ja almmolaš bálvalusaid oktavuodas, sáhtá váldit gieðahallamii. Ođđa vealahuslága dihte vehádatáittardeaddji dihtosii leat bohtán vealahusdáhphusat earret eará oahpahussuorggis, ássangažaldagain ja bálvalusaid buvttadeamis. Románaid ássamii ja bálvalusaid buvttadeapmái guoski áššehasdáhphusat leat sakka lassánan jagi 2006 áigge.

Vealahus bohtá ovdan mángga láhkai ja dat sáhtá leat oalle oinnolaš dahje čiegaduvvon. Jos olbmui meannudit sierraárvosaččat su duogáža dihte, ovdamearkka dihte, jos románabiktasiidda gárvodan olbmo eai bálval gávppis danin go son lea romána, de dat lea njulges vealahus. Vealaheapmi sáhtá leat maid eahpenjulges. Go olbmui meannudit sierraárvosaččat dahje su olggušit muhtun olgguldusat bealakehtes njulggadusa dahje siva vuodul. Ovdamearkan dákkáris leat mánggalágan vealaheadji soahpamuševttut. Vealahus sáhtá dáhpáhuvvat maid dalle go olbmo dahje olmmošjoavkku duohtaáššálaččat bávččagahtá dahje juo oalguha vealahit sin.

Vealahus ja heivemeahtun meannudeapmi bávččagahtá ja vuollánahtá álo, ja dan gillájeaddjin gártan lea duođalaš. Vealahus sáhtá dahkat olbmo juohkebeaivválaš eallima váttisin. Vearrámus dáhpáhusain vealahus sáhtá bohtit ovdan vuodđovuogiatvuodaid rihkkumuššan, jos ovdamearkka dihte románai ii addo friija gielddaviessu su etnalaš duogáža dihte.

Suoma vuodđolága (731/1999) 6 §:s mearriduvvo olbmuid ovtaveardásašvuodas. Geange ii oázžo almmá dohkalaš vuodústusa gieðahallat sierraláhkai earret eará giela dahje etnalaš riegáduogáža dihte. Ovtaveardásašvuota lága vuodul ii oázžo vealahit geange bálvalusaid buvttadeamis iige daid fállamis etnalaš riegáduogáža dihte (ovttaveardásaš-vuohtaláhka 21/2004, 2 §). Suoma rihkuslága mielde vealahus lea gildojuvvon čearddalaš dahje etnalaš riegáduogáža dihte ja dat lea ránggáštusvuollásaš (rihkusláhka 39/1889, 11:9).

Vealahangiellidus guoská priváhta ealahusdoibmii dahje ámmáhiide ja daid fállan bálvalusaide. Buohkaide galgá fállat bálvalusaid seammaláhkai. Almmá dohkalaš siva olbmuid ii sáhte gieðahallat čielgasit sierraárvosažžat dahje nu, ahte sii gártet fuonit dillái go earát etnalaš riegáduogáža dahje čearddalašvuoda dihte. Ovtaveardásašvuohtalágain gildojuvvo maid dakkár vealahus, mii dahkko mahkáš bealakehtes njulggadusa dahje vuodústusa vuodul, ja man dihte olmmoš gártá duohtavuodas heajut dillái (eahpenjulges vealahus).

Vealahus bálvalusaid fállamis

Vealaheadji soahpamuševttut

Áššehaččaid oktavuodávdimiin bohte mángii ovdan dáhpáhusat, main ledje anus vealaheadji soahpamuševttut dáhkádusaid ja mátketelefon lavttaid rahpamis. Dán dihte vehádatáittardeaddji gozihišgođii maid iešrádalaččat dáhkádusfitnodagaid ja teleoperahtoriid bálvalusaid ja soahpamuševttuid. Čuovvun joatkašuvvá jagis 2007.

Bálvalusaid fálli oázžu soahpamušfriijavuoda olis hilgut soahpamuša, muhto mearráduš dahje soahpamuševttut eai oázžo leat vealaheadji eaige ovtaveardásašvuohtalága vuostá. Vealaheadji soahpamuševttut leat dakkarat ahte bálvalusa diŋgojeaddjis gáibiduvvot almmá dohkalaš vuodústusa earálagan eavttut dahje čilgengeatnegasvuodát čeardda dahje etnalaš riegáduogáža dihte. Sáhtá maid geavvat nu, ahte ohcii ii juolluduvvo soahpamuš ollege

Dáhkádusfitnodatsearvi guoski vealahuslávdegotti mearráduš

Vealahanlávdegoddi mearridii vehádatáittardeaddji jagis 2005 dahkan ohcamuša birra. Muhtun dáhkádusfitnodatsearvi gáibidii miedihanhikkedallama oktavuodas, ahte olgoriikkalaččat galget buktit čilgehuas

Suomas ássamis ja kopijija Ael-koarttas. Suoma riikkavuložis eai goit dutkan vejolaš olgoriikkas ássama dahje Ael buohcoadjuvhtii gullama. Geavadagas dát sáhtá doalvut dillái, mas juoba oppa eallinagis olgoriikkas ássan Suoma riikkavuloš sáhtá fidnet buohcoaju almmá čilgehuasa ássama birra. Nuppe dáfus logiid jagiid Suomas ássama maŋŋá olgoriikkalaččas dutkojuvvo, man guhká son lea ássan dáppe. Jos čilgehuasa ii atte, de buohcoadju ii miedihuvvo.

Go čilgehusaid gáibidit dušše olgoriikkalaččain, de šaddet sii olu heajut dillái go earát. Dáhkádusohcamuša sáhtte hilgut dainnaga ákkain, ahte olgoriikkalaš ii buktán bivdojuvvon čilgehusaid. Vehádatáittardeaddji tulkoma mielde dáhkádusfitnodatsearvi meannudeapmi lei eahpenjulges vealahus, mii lea gildojuvvon ovtaveardásašvuohtalága mielde.

Vehádatáittardeaddji bivddii vealahuslávdegotti dutkat, leago ovtaveardásašvuohtalága (21/2004) 6 §:s meroštallojuvvon vealahusgielddus rihkkujuvvon buohcangolodáhkádusat vihkkeallojedje. Vealahuslávdegoddi mearridii 28.8.2006, ja gávnnašii ahte dáhkádusfitnodatsearvi meannudeapmi olgoriikkalaš oadjjuođaohcciguin leamaš eahpenjulges vealahus. Vealahanlávdegoddi gillidii dáhkádusfitnodatsearvi gieðahallamis

Yhdenvertaisuuslain 6 § 2 momentti (20.1.2004/21)

Ovttaveardásašvuohthalága 6 § 2 momenta (20.1.2004/21)

Vealahusain oaivvilduvvo:

- 1) dat, ahte soapmásiin meannuduvvo eahpeiddoleabbot go geainnanu earáin meannuduvvo, lea meannuduvvon dahje meannuduvvošii veardidangelbbolaš dilis (njulges vealahus);
- 2) dat, ahte olgguldasat bealákeahkes njuolggadus, vuođuštus dahje geavat dagaha ahte olmmoš gárta oalle heajos dillái go veardida earáiguin, earret, jos njuolggadusain, vuođuštusain dahje geavadagain lea figgamin dohkálaš ulbmilii ja vuogit, maiguin figgá juksat ulbmilak leat áššálaččat ja dárbbaslaččat (eahpenjulges vealahus);
- 3) olbmo dahje olmmošjoavkku árvvu ja guoskmeahtunvuođa loavkideapmi duogášulbmiliin dahje duodalaččat nu ahte šaddá uhkideaddji, vaššás, fuotnudeaddji, vuolleárvosaš dahje agressiiva dilli (muosehuhtin).
- 4) rávven dahje gohččun vealahit.

buohcangolldáh kádusaid nu ahte olgoriikkalaččat šaddet heajut dillái go suomelaččat. Mearrádusa mielde Suomas ássanáigái ja Ael-kortii guoski dihtoštallamat galget dahkkot ovttaveardásaččat.

Dáhkadusfitnodatsearvi rievdadii dáhkaduseavttuidis ovttaveardásažžan jagi 2006 áigge.

Teleoperáhtora soahpamuševttut olgoriikkalaččaide

Mátketelefonlaktaga oastedettiin teleoperátor dárkkistii automahtalaččat olgoriikkalaš áššehačča ássandieđuid álbmotdiehtovuogádagas. Lassin gáibiduvvui čilgehus das, man guhká ohcci lei ássan Suomas, jos ohcci lei álbmotdiehtovuogada mielde ássan dálá čujhusasttis vuollái guokte jagi. Jos áššehaš ii čilgen ássamis birra, de sus gáibiduvvui sihkkarvuotamáksu, muđui son ii fidnen mátketelefonlaktaga. Suoma riikkavuložiin teleoperáhtor ii dárkkistan, iige maiddái Suomas ássama bissovašvuođa, ii vejolaš olgoriikkain ássama iige čujhusrievdadusa.

Geavadagas ovddabeal namuhuvvon áššit sáhttet doalvut dasa, ahte muhtun, gii lea oppa eallimis olgoriikkain ja

vuollái guokte jagi Suomas ássan Suoma riikkavuloš sáhttá fidnet mátketelefonlaktaga almmá čilgehusa haga. Márggaid jagiid Suomas ássan olgoriikkalaččas fas dárkkistuvvui ássanáigi. Maiddái olgoriikkalaččas, gii lea ássan badjel guokte jagi Suomas, ja gii lei fárren Suomas maŋemuš guovtti jagi siste, gáibiduvvui čálalaš duodaštus Suomas ássamis.

Ovddabealde namuhuvvon čilgehusaid dahkama haga olgoriikkalaččas gáibiduvvui sihkkarvuotamáksu. Lassin olgoriikkalaččas gáibiduvvui juohke dáhpáhusas sihkkarvuotamáksu, jos son lei ássan Suomas vuollái guokte jagi. Vuollái guokte Suomas ássan Suoma riikkavuložis gáibiduvvui sihkkarvuotamáksu dušše, jos son ieš almmuhii, ahte sus ii lean bissovaš čujhus Suomas.

Olgoriikkalaččaid ja suomelaččaid ektui leat leamaš teleoperáhtoris seammálagan vejolašvuođat dárkkistit ássandieđuid álbmotregistaras nugo maiddái diđoštít ássanáiggi dahje riikkas eretleahkima. Jos ulbmiliin leamaš sihkkarastit teleoperáhtora vejolašvuohta čielggadit olbmo loatnadohkálašvuođa ja ruovttoluottabearran vejolašvuođa, livččii

ássanáigeeavttuid ja dan čielggadangeatnegasvuođat galgan leat ovttaláganat.

Vehádatáittardeaddji tulkoma mielde ássanáiggi čielggadangeatnegasvuođa ja sihkkarvuotamávssu bearran dušše olgoriikkalaččain lei eahpenjulges vealahus, mii lea gildon ovttaveardásašvuohthalágain. Loahpas teleoperáhtor almmuhii, ahte dat lea rievdadan eavttuid nu ahte ássančielggadusaja sihkkarvuotamávssu gáibideapmi dáhpáhuvet boahtevuođas oktilaš eavttuid mielde.

Ruoktodáhkádusa fidnen

Vehádatáittardeaddji gudii čakčat 2006 ohcamuša vealahuslávdegoddá, mas son bivdii dutkat, leigo dáhkádusfitnodat rihkkon ovttaveardásašvuođa lága vealahusgildosa. Jos nu lei, de galggai gieldit sáhu áitagiin fitnodaga joatkimis dahje ođasmahtimis vealaheadji meannudeami dáhkadusbálvalusaid fállamis.

Sosiábargi lei bivdán ruoktodáhkádusa guoski fáladaga báhtareaddjibearraša bealis. Dáhkadusfitnodaga ovddasteaddji lei almmuhan, ahte sii eai leat beroštuvvan váldit báhtareaddjiid áššeháččan. Go ášši čielggaduvvui, de vuostebealli šiitii dadjan ná. Earret eará tulka lei báikki alde go sosiábargi ringii dáhkadusfitnodahkii. Áittardeaddji mielas áššis lei sivva navdit vealahusa ja son doalvvui ášši vealahanlávdegoddá. Ášši lei jagi loahpas ain jođus vealahanlávdegottis.

Ássanloana sihkkarvuođaid miediheapmi

Áššehas válddii oktavuoda vehádatáittardeaddjiin go son navdii ahte su ledje vealahan sisafárreaddji duogáza dahje etnalaš duogáza dihte go son lei ohcan bänkhus huksenloana várás loatnadáhkádusa. Áššehas lei oktan su beallalaččain váldán visteloana bänkhus ja seammás diđoštán bänkku fállan loatnadáhkádusa. Áššehačča mitalusa mielde bänkku biehttalii álggus addimis dáhkadusfálaldagaid sudnuide beallalaččain go soai eaba hállan

njuovžilit suomagiela. Sudno mielas giella lea dahkusivva amasii bânku dárbbas mielihit sudnuide dáhkádusa.

Áššehačča mielde bânku lei maid almmuhan, ahte sudnuide ii sáhtán mielihit dáhkádusa lossa buozalmasvuoda várás go dáhkádusa ohcci guokta dearvasvuoda birra eai lean dieđut fidnemis. Bânku lei maid almmuhan, ahte bargguhisvuodadáhkádusa ii sáhtán mielihit go ohcci guoktas ii lean fásta bargu. Bárragoddi lei ássan ja bargan Suomas badjel guhtha jagi.

Bânku čilgii vehádatáittardeaddjái mo das lea vierrun bivdit čilgehusaid go olgoriikkalaš ohcá dáhkádusa. Bânku ii goit gáibidan Suoma riikkavuložiin seammálagan čilgehusaid vaikko sii livčče ássan olgoriikkas jur juste ovdalgo ostet dáhkádusa. Daninassii lea dohkálaš gáibidit soahpamušgiella doarvái bures áddema. Bânku goit ii lean doarvái čielgasit ovdanbuktán dan mo garvit giellaváttisvuodaid. Livččii lean vejolaš jorgalit soahpamušteavvsta áššehačča goasttadusain ja lei sáhttit geavahit tulkka.

Bânku čujuhii lassan ahte olgoriikkalaččaid buohta sáhttet šaddat vearuhuslaš váttisvuodát. Áittardeaddji goit gávnahii ahte maiddái Suoma riikkavuložiin sáhttet leat vearuhuslaš oktavuodát olgoriikkaide. Dáhkaduseavttuide sáhtta lasihit čuoggáid, mainna eastadit dákkár čuolmmaid. Dát gusket ovtaveardásaččat buot oadjuduvvon olbmuide ja geatnegahttet almmuhit dáhkádusa addi buhtadusgeatnegasvuhtii guoski rievdadusain.

Áittardeaddji mielas bânkku geavat ja gáibádusat ledje muhtin muddui ovtaveardásašvuodálaga vuostá. Bânku rievdadii geavada áittardeaddji ávžžuhusaid mielde ja almmuhii, ahte dat heaittiha daid dáhkádusa mielieami eavttuid, main lea eahtenjuolges vealahusváikkuhus.

Vealahus gávppiin ja restauranŋain

Áittardeaddji áššehašbarggus fuopmášahtti suorgi lea gávppiid ja restauranŋaid doaibma. Jagi 2006 áigge bohte vehádatáittardeaddji doaimmahakkii mánggat áššehašok tavuođaváldimat, mat guske dan go restauranŋain ja gávppiin biehttaledje bálvalemis olgoriikkalaččaid ja románaid. Gávppiid vealaheaddji meannudeapmi headušta erenomážit olbmo beaivválaš eallima. Vealahus ii guoskka dušše gávpeivssui sisabeassamii, muhto gávppit ja fitnodagat sáhttet maid headuštii áššehačča. Ná lea, jos áššehačča čuvvot, jos su gažadit dahje dutket vásedin buot eará áššehaččaid ovddas su etnalaš duogáza dihte.

Vealaheapmi restauranŋabálvalusain

Restauranŋaid áššehašválljemis ja áššehašbálvalusain anus leahkki geavadat, omd. gárvodeapmái guoski geavat, sáhttet leat dohkalaš vuodustusat das, makkár áššehaččaid luoitá sisa. Dalle go omd gárvodeami geavaha ággan dušše etnalaš vehádaga olbmo buohta, de dalle lea sáhka vealahusas. Jos restauranŋa gáibida áššehaččain čikŋabiktasiidda gárvodeami, de ferte buot áššehaččain, geain lea viehkangápmagat juolggis, meannudit seammálahkai lei dal sin etnalaš duogaš mii fal.

Oktan oassin ovttasbargo- ja váikkuhandoaimmas vehádatáittardeaddji doaimmahat lei mielde ovtta Hotella – ja restauranŋalihtuin, Bálvalussuorggi ámmátlihtuin ja sisáššiidministeriija polesossodagain fidnus, man Olmmošvuogiatvuodalihttu koordinerii. Dán fidnu olis olggosaddui "Ovtaveardásašvuodta áššehašbálvalusai n"gihppa. Gihppaga vehkiin geahččaluvvo lasihit diehtu vealakeahtes láhttema gáibádusain ja ovddidit ovtaveardásaš meannudeami buot áššehaččaiguin. Gihppa lea juhkkovuvvon eanáš hotella- ja restauranŋabargiid luohttamušolbmuide ja restauranŋafitnodagaide.

Vealahusdáhpašus Helssegis:

Vehádatáittardeaddji bivddii jagis 2005 vealahanlávdegotti dutkat, leigo restauranŋa rihkkon ovtaveardásašvuodálaga go lei biehttan luoitimis sisa gámis olbmo go sus ledje boasttulágan gápmagat juolggis. Restauranŋa eará áššehaččain ledje leamaš seammálagan viehkangápmagat juolggis go dan olbmos, gean restauranŋa ii luoitán sisa.

Vealahanlávdegoddi mearridii ahte ortnetgohcci lei biehttan luoitimis áššehačča sisa su etnalaš duogáza dihte. Vealahanlávdegoddi gildii ortnetgohcci joatkimis ovtaveardásašvuodálaga 6 §:s namuhuvvon vealahusa etnalaš duogáza dihte nu ahte dat eastada gažaldatvuloš áššehačča beassamis sisa restauranŋii ja fidnemis bálvalusa.

Vealahusdáhpašus Oulus:

vehádatáittardeaddji bivddii jagis 2005 vealahanlávdegotti dutkat, leigo restauranŋa rihkkon ovtaveardásašvuodálaga vealahusgildosa. Restauranŋahoavda lei geldan bargiidis bálvalemis olgoriikkalaččaid. Hoavda dovddahii dán áššehašjoavkku fuotnuma.

Vealahanlávdegoddi oavvildii, ahte restauranŋahoavda fuonui áššehaččaid ja loavkidii sin. Hoavda dagahii maid restauranŋii atmosfeara, mii fuonui daid áššehaččaid. Restauranŋahoavdda ráva devddii maid vealahusa meari go son gildii bálvalemis áššehaččaid sin etnalaš duogáza vuodul. Restauranŋa oamasteaddji fitnodat lei galgat bissehit lágahis doaimma áššehašválljemiin restaranŋas. Vealahanlávdegoddi gildii restauranŋahoavdda ja restauranŋa oamasteaddji fitnodaga vealaheamis áššehaččaid sin etnalaš duogáza dihte.

Vealaheapmi bivttasgávppis

Okta turkulaš fabrikkagávpi lei biehttan bálvalemis njeallje nissonolbmo go sii leat románat. Dalán go sii ledje lánken sisa gávpái, de gohččo sin mannat olggos. Vástádusasttis gávpi doarjalii

dasa ahte sii eai láve luoitit gávpái hávil eambo go eanemustá golbma olbmo. Go nissongázit bohte gávpái, ii sidjiide namuhuvvon ahte gávppis lea olmmošmeriid ráddjehus. Gávpi ii maid evttohan ahte sii livčče háddjásan unnit joavkkuide bálvalusa dihte. Sii, geat báhce, eai ožžon bálvalusa vaikko guovttis sis ledje guođđán gávppi.

Nisu, guhte bajidii ášši ja su mieldejoavku dovde ahte sin vuostá láhttejedje fuotnun láhkái ja vuolleárvosaččat. Ná eandalii danne go áššehaččan gávppis lei maid váldoálbmogii gullevaš olmmoš. Gávppis áite ahte sii gohččot fávtta, jos sii eai vuolgge olggos ja sin gohččo vuolgit etnalaš duogáza dihte ja vel eará áššehaččaid gullut. Dát lei nissongázzi ja románaálbmoga árvvu ja guoskkakehtesvuoda ulbmillaš dahje duohtaáššalaš loavkideapmi.

Gávppi doaibma lei ovdanbukton dieđuid vuodul vealaheadji ja oassin maid heađušteaddji. Vehádatáittardeaddji bivddii vealahanlávdegotti mearridit áittasáhu gieldinmearrádusa čuovvuma dihte. Vealahanlávdegoddi ii leat vel mearridan áššis.

Románaid ássandilit

Lea gávnnavuvvon, ahte ássamii laktaseaddji vealahus guoská eanemus románavehdaga. Doaibmajagi áigge áittardeaddjái bohte almmuhusat sullii 40 sierra ášši románaid ássandiliide guoski vealaheamis. Mánngat oktavuodáváldimat guske dan go romána, gii lei ohcan vistti, gárttai vuordit ohcamušas gieđahallama guhkes áiggi. Muhtumin románain gáibiduvvojdedje čilgehusat ja čatnašumit, maid eai eará visteohcciin láve gáibidit.

Oktavuodáváldimat gusket eanáš aravavistiid ássiid válljemii. Oktavuodáváldit mitalit dávjá, ahte sii eai oppa fikkage ohat vistti privahtta láigovistemárkaniid bokte. Go láiggoheadji gullá ahte ohcci lea romána, de son jámma biehtala láiggoheamis vistti.

”Lea gávnnavuvvon, ahte ássamii laktaseaddji vealahus guoská eanemus románavehdaga.”

Jagi 2006 áigge áittardeaddji doalvvui vealahanlávdegotti dutkamii láigovistiid ássiide guoski dáhpáhusa. Son bivddi ahte vealahanlávdegoddi giełddašii giełdda sáhu áitagiin joatkimis dahje geardduheamis vealaheami etnalaš duogáza dihte. Románabearraša visteohcamuša eai váldán vuhtii go mahkáš gažaldatvuloš giełda ”ii leat buoremus molssaeaktu” románaolbmui. Seammás giełdda bealis ávžžuhedje ohcciid fárrat eará gildii.

Vealahanlávdegotti mielas dás lei sáhka ovtaveardásašvuodálágas namuhuvvon vealaheamis etnalaš duogáza dihte. Lávdegoddi gildii giełdda joatkimis dahje geardduheamis dákkár vealaheadji meannudeami. Áittardeaddji gáibádusa

mielde lávdegoddi mearridii áittasáhu 4000 euro vai giełda doahttala gildosa.

Áittardeaddji čielggadii maidái dáhpáhusa, mas románapárragotti láigošiehtadusa eaktun lei biddjon bajálašláiggoheapmi láigomáksima sihkkarastima dihte. Váldoálbmot olbmui, geat ledje seammálgan ekonomálaš dilis, ii gáibiduvvon dákkár eaktu. Áittardeaddji celkkii áššis ja ávžžuhii ássiid válljema goziheadji giełdda buoridit ássiid válljenvuogi nu ahte dat čuovvu ovtaveardásašvuodálága gáibádusaid.

Čanasjoavkodoaibma ássanássiin

Ovttaskas dáhpáhusaid čielggadeami lassin ássamii guoski vealahusa eastadeamis leamaš bargoneavvun eiseváldiid ovttasbargu ja skuvlen ja diehtjuohkin. Áittardeaddji doaimmahagas ordnejuvvui deaivvadeapmi, mas ledje mielde románáássiid ráđđadallangotti váldočáli, guovlluid románáássiid ráđđadallangottiid plánejeaddjit ja vehádatáittardeaddji doaimmahaga ovdasteaddjit. Dán deaivvadeami oktavuodas háleštuvvui viidát románaide čuočan vealaheamis erenomážit ássamii guoski áššiin ja vealakehtesvuhtii rávvema dárbbuin.

Románaássiid ráđđadallangoddi bealistis ordnii deaivvadeami, mas ledje ovdan románaid ássangažaldagat. Dán deaivvadeapmái oassálaste vehádatáittardeaddji lassin birasministeriija, sosiál- ja dearvasvuohatministeriija, stáhta ássanvisteruharjá, stáhta vistefoandda, giełdalihtu ja máttá Suoma guovlolaš románáássiid ráđđadallangotti ovdasteaddjit.

Ássanmárkaniin ovdanboahhti vealaheapmi lea duođalaš vealaheapmi, masa galggašii darvánit beaktileabbot. Vistehis olbmuid duvdilit álkket eret. Olmmosárvosaš eallima vuodđoeaktu lea ahte olbmos lea visti, mii deavdá uhčimusmeari gáibádusaid. Vai dili buorrána, berre ássiid válljenmeannudeapmi leat rahpasut ja ássiid válljema goziheamis galggašii gidet fuomášumi dasa, ahte ohccit gieđahallojit ovtaveardásaččat. Lassin giełddat sáhtašedje gidet fuopmášumi ovtaveardásašvuoda ovdideapmái ja ollašuvvamii maidái visteáššiin dalle go plánejit ovtaveardásašvuoda ovdiddandoaimmaid. Vealahu ássanmárkaniin sáhtta eastadit ovttaskas olbmo geavaheamis vuodđolágain dorvvastuvvon vuoigatvuoda válljet ássanbáikkis.

Oahpahussuorgi

Skuvlaeallimii guoski oktavuodáváldimat bohtet vehádatáittardeaddji doaimmahakkii viehka unnán. Mánát ja nuorat ja sin váhnemat eai várra dieđe ahte sis lea vejolašvuohta váldit oktavuoda vehádatáittardeaddjiin skuvlemii guoski gažaldagain. Dán dihte áittardeaddji doaimma oahpahussektoras guoská eanaš ovtaveardásašvuođa ovddidandoaimmaide, ii nuge vealahanáššiid čielggadeapmái. Oassin ovtaveardásašvuođa ovddidandoaimmain geahččaluvvo lasihit áššehaččaid diđovašvuođa iežas vuoigatvuođain

Vealaheapmi oahpahusluohkáide juohkimis

Vehádatáittardeaddji álgagis vealahánlávdegoddi gildii 31.1.2006 Helssega gávpoga ja dihto vuodđoskuvlla ceggemis jahkeluohkáid sisafárrejeaddji oahppi giela vuodul. Dás lei sáhka vuodđoskuvlla luohkká- ja oahpahusjoavkkuid juogus ja sierrameannudeamis (segregašuvdna). Segregašuvdna-tearpma lávejit geavahit go fálljuovvjit ovttaláganis bálvalusat iešguhtege álbmoťovkui sierra. Áššehačča muitalusa mielde vuodđoskuvlla vuosttas luohkás ledje guokte báldalasluohká. Buot sisafárrejeaddjiid mánát ledje biddjon seammá luohkkái go fas nuppi báldalasluohkkái ledje biddjon dušše eamisuopmelaš mánát.

Ohcamušas čujuhuvvui ovtaveardásaš-vuodálága 6 § 2 momentta 2 –čuoggás namuhuvvon eahpenjulges vealaheapmái. Lága válmmaštallanáššegirjjiid mielde (ráđđehusa evttohus 44/2003 vp, sivu 6) "Guovddášášši lea, sáhttago sirrema vuoduštit vuodđovuoigatvuođaortnega vuodul dohkálaččat. Vuoduštusa galgá ákkastallat erenomáš bures njuolggadusain logahallojuvvon gildon sirrenvuoduštusaid buohta. Maiddá segregášuvdna dahje sierrameannudeapmi lea gildojuvvon, dan sáhttago dušše muhtun dihto dilis geavahit ja dallege galgá leat dasa dohkálaš sivva".

Vehádatáittardeaddji čujuhii, ahte eiseváldit leat geatnegahtton ovddidit etnalaš ovtaveardásašvuođa. Son čujuhii maid Eurohpa Ráđi vuollásaš ECRI (European Commission against Racism and Intolerance) ávžžuhussii (Nr. 7), man mielde segregášuvdna galggašii meroštallot vealaheapmin našunála lágain. Sierrameannudeapmái sáhttago dušše muhtumin gávdnot dohkálaš sivva ja "dohkalaš sivva" galggašii doahpagin tulkojuvnot hui gáržžet. Ávžžuhusa mielde vealahusa galggašii dan sadjái meroštallat viidát.

Vealahánlávdegoddi čujuhii mearrádušasttis ee. vuodđolága 6 §:a ovdabargui (njuolggadusa vástideaddji RH 5 §, ráđđehusa evttohus 309/1993 vp), man mielde vealahannjuolggadus guoská maid sieiva sierrameannudeami (segregašuvdna). Nuba ovttalágan bálvalusaidge fállan sierra iešguhtege álbmoťovkui vealakeahtesvuodagildosi s namuhuvvon vuoduštusa mielde livččii gildon, jos dat ii muhtun dohkkehahtti sivas dihto dilis sáhttago leat vuoigadahtton.

Ášši lei ain jođus Helssega hálddahusrievttis jagi 2006 loahpas.

Sámegiela bálvalusaid ordnen

Jagi 2005 doaibmamuitalusas čilgejuvviu maid vehádatáittardeaddji celkkii Roavvenjargga gávpogii sámegiela beaivedivššu ordnemis. Jagis 2006 gávpot almuhii, ahte dat áigu ordnet sámegiela beaivedivššu muhtun hámis borgemánu álggu rájes. Divššu ordnen lea gitta maid galle mánái sámegiela divššu ohcet.

Sámegiela olbmot ledje muitalan vehádatáittardeaddji ahte Eanodaga gielddas lea váttis fidnet sámegiela bálvalusaid. Áittardeaddji bivddii čilgehusa das, mo giela áigu dorvvastit sápmelaččaid kultuvrralaš ja gielalaš vuoigatvuođaid ollašuvvama sápmelaččaid boarrásiidfuolahusas ja mánáid beaivedivššus. Eanodat attii čilgehusa, muhto ášši gieđahallan vehádatáittardeaddji doaimmahagas lei gaskan jagi 2006 loahpas.

Vehádatáittardeaddji lea fuolas-tuvvan das, go sámegiela gielddas lea unnán eatnigiela oahpahus ja sámegiela beaivedivššu. Oahpahusa ordnejeaddjiin ii leat sámeguovllu olggobealde lágas mearriduvvon geatnegasvuohta ordnet iežasgiela oahpahusa, vaikko dasa fidne stáhtadoarjja. Sámegiela mánáid giellaoahpahusa dahká váddáseabbon datge, go vuollái logijahkásaš mánáin 70 % áset olggobealde sámeguovllu. Sámegiela vuoigatvuohta iežas giellii ii dálá dilis leat doarvái bures dorvvastuvvon. Nuppe dáfus sámi giellalágain ásašuvvon sápmelaččaid vuoigatvuohta geavahit iežas giela earret eará ruovttuovullu eiseváldiin šaddá áitatvulosazžan, jos sámegiela hállit eai leat. Eurohpa ráđi ministarkomitea árvvoštallama (2004) mielde anarášgiela ja nuortalašgiela áitá jávkan. Dasa lassin davvisámegiela dilis lea Unesco mielde áitatvuloš.

Giktaleapmi olmmoščeardda vuostá

Giktaleapmi olmmoščeardda vuostá, sátnefriijavuoda ráját, oskku gudnejahttin ja islamofobija ledje oalle áiggevuodilis fáttat Suomas álgogagis 2006. Duogázin dása lei servodathálešteapmi earret eará Danmárkku nu gohčoduvvon karikatuvrakriisas. Áittardeaddji doaimmahaga ovddasteaddjiid bivde boahit hállat seminaraide ja dilalašvuođaide olmmoščeardda vuostá giktaleamis, islamofobijas ja vealaheamis. Áittardeaddji barggai maid olu ovttas islámalaš servošigiin, servviiguin ja vuodđudusaiguin.

Rasima internehtas

Suomas lea vehádatáittardeaddji doaimmaáiggis celkon dušše guokte duomu olmmoščeardda vuostá giktaleamis. Nuppi áššis sivahus hilgojuvviu čájáhusa váiluma dihte. Nuppi dáhpašusas hoavvarievtti duopmu ii

lean vel jagi 2006 loahpas lágafámolaš. Riektegeavada vátnivuoda dihte rádjá lobálaš ja ránggaštusvuloš dagu gaskkas lea eahpečielggas. Vehádatáittardeaddji dihtosii boahtán eahpeáššálaš sáгат internehtas leat goit nu roavvát ahte tulkon váttisvuotta ii šatta.

Rihkuslága 11 lohku 8 § (21.4.1995/578)

Giktaleapmi

olmmoščeardda vuostá

Dat gii olbmuid sisa gilvá celkosiid dahje eará dieđuid, main juoga joavku áitojuvvo, bostaluvvo dahje hiddjduvvo čearddalašvuoda, náli, etnalašvuoda dahje oskku dahje eará dan sullásaš ášši dihte, galgá dubmejuvvo olmmoščeardda vuostá giktaleamis sáhku máksimii dahje fángavuhtii eanemustá guovtti jahkái.

Váttisvuotán lea dat, ahte internehtas beassá álkket čálašit namakeahhtá iige čálašeddjii identitehta leat álo eambo gávnnaht. Dasa lassin lágavuostásaš materiála ii vealtakeahhtá fidne eret internehtas, jos bálvalusa vuovdi lea Amerihkás, gos sátnefriijavuotta lea oalle viiddis. Livččii goit dehálaš čujuhit, ahte rasisttalaš dieđáhusaid almmustahttimii sáhtá darvánit ránggaštusvuogatvuoda laččat.

Rasisttalaš propaganda ii oaččo viiddidit internehta bokte, go doppe leat fámus seammálágan ráddjehusat go ovdamearkka dihte áviissain ja televišuvnnas. Suopma ferte riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid dihte darvánit rasisttalaš propagandai. Ovdamearkan dán soahpamušain sáhtá namuhit Ovttastuvvan Našuvnnaid soahpamuša buotlágan nállevealahusa jávkadeamis. Vehádatáittardeaddji lea fuolastuvvan rasisttalaš dieđuid viiddideamis internehta bokte.

Vehádatáittardeaddji celkkii guovddášrihkuspoliissa bivdagis guovtti

”Internehtas beassá álkket čálašit namakeahhtá iige čálašeddjii identitehta leat álo eambo gávnnaht.”

internehtasiiddu ja dan sisdoalu birra. Áittardeaddji oainnu mielde gažaldatvuloš materiála lávdadeapmi olbmuid gaskavuhtii internehta bokte devddii giktaleapmi olmmoščeardda vuostá-rihkosa dovdomearkkaid. Lassin áittardeaddji dagai dutkanbivdagiid guovddášrihkuspolesii sullii njealljelogi eará rasisttalaš blogi/internehtasiiddu birra. Ovdadutkammat buot dáid áššiid birra ledje gaskan jagi 2006 loahpas.

Internehtabálvalus bajásdoalli vástu

Jagis 2005 (gč. doaimmavuođus) ságastallanspálitta bajásdoalli fitnodahkii sáddejuvvui čielggadanbivdda spálitta dieđáhusaid birra. Jagis 2006 addán cealkámušas áittardeaddji gávnnahtii positiivalaččan, ahte bajásdoalli ja eaiggát lei čorgen ságastallanspálitaidis fuolaleabbot. Eaiggát lei maid gozihišgohtán beaktilábbot celkosiid, mat ledje buorre dábi ja ovtaveardásašvuodálága vuostá.

Dasto giddejuvvui fuopmášupmi seammá ságastallanspálittain ovdanboahtán nu gohčoduvvon ”ruoššastallamii”. Ovttat olmo gohčodeapmi ”ruoššan”tai ”negerin” lea gudnelaovkašuhhtinrihkus. Dán dihte berrešii internehtasiidduid goziheamis giddet fuopmášumi dáid sániid geavaheapmai. Jos dáid sániid geavaha nu ahte dainna oaivvilda joavkku, de dat sáhtá bealistis deavdit olmmoščeardda vuostá giktaleami dovdomearkkaid. Go árvoštallá rihkosa dovdomearkkaid, de dáid sániid geavaheapmi sáhtá duođaštiti ahte dat leat geavahuvvon iešdántolaččat ja loavkidanulbmiliin. Dáid sániid geavaheapmi dahká dagu roavvaseabbon. Dat lea seammás maid

ovtaveardásašvuodálágas namuhuvvon gildojuvvon headušteapmi.

Natsileavvga oidnosis doallan

Áittardeaddji bivddii polesa dutkat, ollašuvvege giktaleapmi olmmoščeardda vuostá-rihkosa dovdomearkkat go soames hengii stuorra roahkkeruossa dahje ruovderuossaleavvga lássii. Polesa mielas dás ii lean sáhka riikkosis. Ovdadutkamiin oaivil ákkastallui goit rihkuslága 11:8 hápmemiin, mii ii leat leamaš fámus leahkki láhkaásahus. Áittardeaddji dagai áššis áššáškuhtinbivdaga. Son ovdanbuvttii earret eará ahte rihkuslága njuolggadusa 11:8 dovdomearkkat ollašuvvet. Dát das fuolakeahhtá, ollašuvvago dahkki áigon giktaleapmi olmmoščeardda vuostá vai ii. Nuppiin sániin ii gáibiduvvo ahte áššis čuovvu miige. Dása lassin rávvejuvvui ahte poleslágádus galgá skuvlet bargoveagas vai dat dovdagohtá dán paragraffa sisdoalu, heiveheami ja tulkoma buorebut.

Rasisttalaš dieđáhusa čállis lea álo váldovástu dieđáhusa juohkimis. Internehta bokte sáddejuvvon dieđáhusaid čállidit identitehta boahhtá háve dihtosii iige čáli nappo giddan daguinis. Dán dihte lea dehálaš, mo internehtasiidduid bajásdoalli váldá iežas rolla ja vástu rasisttalaš dieđáhusaid gilvima eastá-deaddjin. Siidduid bajásdoalli vehkiin lea vejolaš sáddedallat diekkár dieđáhusaid.

Riikkasivahalli virgedoaimmahat válddii áššáškuhtinbivdaga čovadin láhkái.

Veahkkeriikkasivahalli lei dan oavvilis, ahte vaikko daninassii lei vejolaš, ahte leavgga stellemiin namuhuvvon vugiin ollašuvvetge rihkuslága lebbema dovdomearkkat, áššis ii sáhtán dattege vihkut rihkkosa. Mearrádusa vuoduštussan lei earret eará "Dat ahte dagus ferte gávdnot dihtolágan giktaleami iešvuoha, geahpida dovdomearkkaid das, mii dainna oavvilduvvo sátnehámi vuodul veardádaladettiin" Lassin gávnnavuvui, ahte sátni giktaleapmi gullá njuolggadusa namahusaide. Áttardeaddji mielas rihkusdovdomearkkaid namahusain ii galggašii goit gáržžidit ieš dovdomearkkaid olis boahhti rihkusvuoigatvuodalaš suoji.

Rasisttalaš ávisčálašeapmi

Doaimmajagi áigge giddejuvvui fuopmášupmi ávisčallosiidda, mat sáhttet bávččagahttit olgoriikalaččaid ja mat vejolaččat nannejit ovdagáttuid ja negatiiva doaladumiid sisafárrejeaddjiid vuostá. Vealahussii giktaleaddji ávisčálašeapmái ii álo sáhte darvánit go áššáškuhttin olmmoščeardda vuostá giktaleapmi ákkáin lea viehka váttis. Buot olggosaddimat eai leat čatnasan Almmolaš sáni ráđi nannen journalisttalaš rávvagiidda. Danin Ráđđi ii sáhte muddet iige gozihit dáid olggosaddindoaimma.

Njálggosdoasat

Áššehaš válddiid oktavuoda vehádatáittardeaddjiin go son anii guovtti njálggosráhkadeaddji njálggosbáhpára loavkideaddjin. Áššehačča mielas dain giesaldatbáhpáriin čáhpes olbmot leat govvejuvvon stuorračalmmat klodnan, main leat gassa baksamat ja bealljerieggát. Govvosa atne rasisttalaš karikatuvran, mii govvii gámis olbmuid. Dan dihte dan atne loavkideaddjin.

Vehádatáittardeaddji mielas giesaldatbáhpáriid ja doasaid hámi sáhtii atnit etnalaččat eahpidahttin. Njálggosdoasaid hápmi sáhtta bávččagahttit gámis olbmuid. Dat, ahte govvosat leamaš guhká anus dahje ahte daid ferte doalahit árbevieru dihte ii daga daid geavaheami dohkalazžan. Go

ášši guoskkai geavaheaddjisuođjeláhkii, de áttardeaddji sirdii ášši geavaheaddjidoaimmahaga gieđahallamii.

Nubbi njálggosráhkadeaddji lea almmuhan, ahte njálggosbáhpára hápmi rievdaduvvo "mánggakultuvrralaš servodahkii heivvoleabbon" jagi 2007 áigge.

Televisiuvdna ja stereotipiijat

Áttardeaddji giddii ovtta tv-kanála fuopmášumi dasa, ahte muhtun mánáidprográmmas ledje govven stereotyhpalaččat dihto etnalaš joavkku. Son giddii maid fuopmášumi dasa, ahte dat sáhtta nannet ovdagáttuid etnalaš vehádagaid vuostá. Son bivddii, ahte tv-kanála váldá dáid vuhtii go vällje mánáidprográmmaid boahtevuodas. Áttardeaddji gávnnavii, ahte mánát leat oalle dehálaš joavku go lea sáhka ovttaveardásašvuoda ja buorre etnalaš oktavuodaid ovddideamis.

Bargovealahus

Bargovealahusáššiide darváneapmi gullá ovttaveardásašvuodálágas meroštallon doaimbaválddi juogu mielde bargosuodjalanbiiriide. Vehádatáittardeaddji boahšan áššehasáššiin 35 dáhpáhusas bargoaddi doaimma oáččui kritihka. Jos áššehačča oktavuodaváldima vuodul árvvoštallui, ahte ášši galggašii dutkat vuđoleabbot, de sirdui ášši bargosuodjalanbiire dutkama vuollái.

Vehádatáittardeaddji almmolaš bargun lea ovddidit etnalaš vehádagaid ja olgoriikalaččaid sajádaga ja vuoigatvuodaid. Bargoeallin lea dehálaš olbmo buresbirgejupmái. Danne vehádatáittardeaddji jotkkii ságastallama bargosuodjalanbiiriin bargoeallimis ovdanboahhti vealahusas. Dán oktavuodas árvvoštallui earret eará rihkuslága ja ovttaveardásašvuodálága bargovealahussii guoski njuolggadusaid anolašvuoha. Etnalaš vehádagat vásihit ainge olu bargovealahusa ovdamearka dihte bargiid välljedettiin.

Sii eai maid dieđe doarvá bures, ahte dáid áššiid sáhtta doalvut bargosuodjalanbiiriide čielggadeapmái. Bargovealahusa galggašii árvvoštallat álo maid sihke rihkusvuoigatvuoda ja ovttaveardásašvuodálága riektesuođejeainnuid bokte.

Etnalaš vealakeahtesvuhtii rávvema ovddideapmi

Vehádatáittardeaddji áššehašoktavuodav áldimiin lea daid oassi lassánan dássedit, geat gillájit vealaheamis. Oppa riikka olis rávvendoaimma lea menddo unnán ja dat lea ordnejuvvon bieđgguid. Rávvema fidne soaittähagas ja seammá láhkái lea, juos áigu gáhttet vuoigatvuodáid. Ná geavvá, vaikko ovttaveardásašvuoha ja vealakeahtesvuoda gáibáduš lea buohkaide seammá juohke sajis.

Okta dehálaš vuohki mo eastadit vealaheami ja mo fidnet ovttaveardásašvuoda ollašuvvat buot dásiin, lea dat ahte gielldain dahkko ovttaveardásašvuodaplána. Plána livččii veahkin maid rávvendoaimma ordnemis. Ovttaveardásašvuohalágas mearriduvvon geatnegasuodain fuolakeahttä ovttaveardásašvuodaplánen ii leat ollašuvvan buot gielldain áktánasat geavadaga dássái.

Jagis 2005 vehádatáittardeaddji doaimmahagas čielggaduvvui, geat fáallet rávvema, mii dasa gullá ja mo dan kvalitehta galggašii árvvoštallat. Dát kárten dahkkui EurEquality-fidnu olis. Čielggadeamis kártejuvvui, makkár rávvengeavadagat Helssegis, Espoos, Vantaas, Kotkas ja Tamperees leat. Oppalaš geavadagaid lassin geahčaduvvui maid, makkár doaimmat ledje ordnejuvvon sápmelaččaide, románaide ja sisafárrejeaddji nuoraide. Rávvema ovddideami kvalitehtamearrin ráhkaduvvojedje ng. buori rávvema rámat ja máallet, mo ordnet rávvema ja mo koordineret dan gielldain, guovlolaččat ja riikkaviidosaččat.

Projevtta nuppi muttus čakčat 2006 ordnejuvvojedje gávccii háleštan- ja

skuvlendilálašvuoda sierra sajiin Suomas. Dain háleštuvvui, mas dovdá etnalaš vealaheami, mo dasa galgá darvánit ja mo rávvendoaimma guđege guovllus sáhtta bidjat johtui. Dáin dilálašvuodain fitne badjel 200 etnalaš vehádagaiguin doaibmi eiseválddi ja searvvi ovddasteaddji ja olu maid etnalaš vehádagaid ovddasteaddjit. Fidnu raporta "Etnalaš vealaheami eastadeapmi gielddain" olggosaddui maid eangalsgillii (Rikka Tella: Etnisen syrjinnän vastainen neuvonta kunnissa. Vähemmistövaltuutetun julkaisusarja 3, Helsinki 2006. Englanninkielinen versio "Advisory Services Against Ethnic Discrimination in Municipalities, seammá olggosaddindieđut).

Raporttas evttohuvvo rávvendoaimma ordnemii heivvolaš málle, mii vuodđuduvvá gielddadási, guovlludási ja riikkadási ovttsargui. Etnalaš vehádagaid dilli ii leat seammálgáan juohke sajis. Danin lea dehálaš dovdat guđege báikki rávvendoaimma dárbbuid. Gildii gulašii váldovástu vealakeahtesvuoda rávvendoaimma ordnemis báikegottis. Geavadis rávvendoaimma dahkkošii gieldda hálddahussurggiid nugo sosiál-, viste- ja skuvladoaimma ja polesa ovttsargguin.

Raporttas deattuhuvvo, ahte rávvenbálvalusa kvalitehta fidne buorránit dainna ahte sisafárrejeaddjit, románat ja sápmelaččat váldojit mielde plánemii

ja ollašuttimii. Lassin dán málles leat evttohusat, mo kártet ja mo earuhit sierra vealahanvugiid ja ilbmanvugiid.

Dán málle mielde doaimmadettiin livččii álkkit láhttet áššehaččain, gii lea gillán vealaheamis. Livčče maid eambo válmmašvuolta veahkehit su. Mihttomearrin lea vuollegis šielmmá rávven, mas rávvagat fállujit áššehačča iežas gillii nu dávjá go vejolaš. Rávvena fidnešii njuovžilit álo dili mielde: muhttumiin áššehaš rávvejuvvo rivttes veahki lusa, muhttumiin son oažžu rávvagiid, mo meannudit jos gillá vealaheamis ja dárbbáša vuogitvuodadorvvu. Rávvena oktavuodas áššehaš fidne doarjaga ovdamearka dihte veardásašvehkiin vai son ieš basttašii aktiivvalaččat iskat čoavdit ášši

Rávventoaimma guovlolaš koordinerema ja vealahussii guoski dieđuid čoaggima ordnema várás lea álggahuvvon guovloovdaprojekta. Dát ng. ESKO-fidnu lea álggahuvvon vehádatáittardeaddji doaimmahaga, bargoministeriija ja máttanuorta Suoma BE-guovddáža ovttsargguin. Dáid bargguid várás ásahuvvo BE-guovddáži sisafárrenáššiid doaimmagoddi. Ovdaprojevta vásihusat váldojit vuhtii go vealakeahtesvuoda rávvendoaimma ovddiduvvo boahhtevuodas.

"Ovtaveardásašvuohalágas mearriduvvon geatnegasvuodain fuolakeahttá ovtaveardásašvuodaplánen ii leat ollašuvvan buot gielddain áktánasat geavadaga dássái."

Vealáhusa ja rasisttalaš motiivva giedahallan riekteprosessas

Vehádatáittardeaddji lea ovddit doaibmačilgehusain gidden fuopmášumi dasa, ahte eanáš olbmot, geat válde oktavuoda vehádatáittardeaddjiin, vásihedje ahte poles dutkkai rasisttalaš rihkkosiid menddo sahtedohko. Vehádatáittardeaddji leage deattuhan, ahte rihkusalmmuhusaid vuostáváldedettiin ii galggašii cealkit ovddalgihitii omd. restauraŋnaid vuogitvuodas válljet áššehaččaidis. Áššit berrejit čielggaduvvot polesdutkanis.

Áttardeaddji lea fuolastuvvan das, ahte buot vejolaččat rasisttalaš ákkain dahkkon rihkkosat eai girjejuvvo dakkárin polesa diehtovuogádahkii. Ášši lea boahán ovdan maid jahkásaš dutkamušas, mas čielggaduvvo, mo poles giedahallá rasisttalaš rihkkosiid. Fuolakeahhtá das, ahte poles lea njuolggadusain deattuhan, man dehálaš lea čielggadit motiivva rihkkosiid ovdadutkamiin, de dušše bealli rasisttalaš rihkusin navdojuvvan rihkusalmmuhusain lea girjejuvvan rasisttalaš rihkusin.

Vehádatáittardeaddji oaivvilda, ahte rasisttalaš motiiva berre girjejuvvo dutkkadanregistariii álo go giinu áššái laktasan olbmui navdá áššis leat rasisttalaš siva. Ovdamearka dihte Storra Britannias geavahuvvo meroštallan, man mielde rasisttalaš dáhpáhus lea mii fal dáhpáhusaid, mii gillájeaddji dahje geannu eará mielas lea rasisttalaš ("A racist incident is any incident which is perceived to be racist by the victim or any other person"). Poles ii galggašii jaskkodat rasisttalaš motiivva birra go muitala dáhpáhusaid birra almmolaččat, go dallehan dan sáhtá áddet nu ahte sivahus ii árvvoštallo duođas. Rasisttalaš motiivva mieldeleahkima galggašii árvvoštallat easka duopmostuolus dalle go loahpalaš duopmu celkojuvvo.

"Áttardeaddji lea fuolastuvvan das, ahte buot vejolaččat rasisttalaš ákkain dahkkon rihkkosat eai girjejuvvo dakkárin polesa diehtovuogádahkii."

Jagi 2006 áigge vehádatáittardeaddji čuovui earret eará guovtti eamiorra sisafárreaddji vuostá dahkan rihkkosa ovdadutkamiid ja riekteprosessas. Guovllus ássi sisafárreaddjiid mielas dát rihkkosat ledje dahkkon goit muhtin muddui rasisttalaš motiivvain. Nuppi dáhpáhusas áttardeaddji reagerii guovllu polesnjunnožiid cealkamušii, man sii ledje ledje ovdadutkamiid álgedettiin buktán. Polesnjunnožat celke ahte rihkkosa ii galggašii girjet rasisttalaš rihkusin polesa diehtovuogádahkii. Áttardeaddji sáddii poles alimus hoavddaide iežas oaivila dán láhttemis.

Rasisttalaš motiiva lea namuhuvvan rihkuslágas duomu garradanággan jagi 2004 álggu rájes. Dattege sivaheaddji ii goappáge ovddabeal namuhuvvan rihkkosa giedahallamis gáibidan garrasut ránggaštusa rasisttalaš motiivva dihte. Ná ii dahkkon, vaikko goit nuppi dáhpáhusas dutkkadusbeavdegirjai lei čállon ahte veahkaválddálaš dagu ovdal lei leamaš rasisttalaš huikkašeapmi. Go duopmu dán rihkusáššiin celkui, ii dainge váldon vuhtii ahte rasisttalaš motiiva dihte duopmu lea galgat leat garrasut.

Buot rihkusprosessas oassebealit, nuppiin sániin poles, veahkit, sivaheaddjit ja duopmostuolot berrešivčče árvvoštallat makkár sajádat rasisttalaš rihkkosis gillájeaddjis lea. Dán rádjai lea dáid doaibmiid ámmátdáidduš dahje miellaguottuin hállon unnán.

Ovdamearka dihte vehádatáittardeaddji dahkkon áššehašoktavuođain lea eahpiduvvan ahte máhttetgo doaibmit dáid áššiid.

Dat ahte goas lea sáhka rasisttalaš motiivvas, sáhtá molsašuddat olbmo mielde. Dan dihte lea vejolaš, ahte rasisttalaš motiiva ii álo válde vuhtii. Dat, ahte dagut eai leat adnon rasisttalažžan, lea ákkastallon earret eará dainna, ahte rihkkosa dahkkis leat maid olgoriikalaš ustibat. Lea sivva navdit ahte ovttaskas doaibmiid doaladumit vealahusa heivemeahttunvuodas váikkuhit maid sin doaimmaid prioriseremii. Jagis 2006 veahkkekansler moittii guovtti gearretduopmára ájahallamis go galggai stevdnet vealahusas ássáškuhtton olbmuid gearretriektái. Ájahallama dihte vihtasa áššáškuhtton, geat sivahallojedje románaid vealaheamis restauraŋnas, bázii giedahalakeahhtá duopmostuolus.

OLGORIINKALAČČAID SAJÁDAT JA VUOIGATVUOĐAT

Olgoriikkalašlága ođastusat

Jagi 2006 áigge olgoriikkalašláhka ođasmahttui mángii. Dasa ledje sivvan nášunala dárbbut ja Eurohpa Uniovna direktiivaid fápmuibohtin. Áittardeaddji celkkii ođasmahttináigumušain mángii ja finai gullama várás riikkabeivviid hálddahusválgagottis ja bargo- ja dásseárvoválgagottis.

Olgoriikkalaš láchkii lasihuvvojedje njuolggadusat olmmošgávppi vuostásaš barggu beavttálmahttima várás nu ahte olmmošgávppis gillájeaddjide sáhtta mieđihit orrunlobi. Áittardeaddji gávnnahtii ahte olmmošgávppis gillájeaddjiide lea dárbbaslaš mieđihit lobi. Gillájeaddji sajádahkii galggašii dattege giddet fuopmášumi ollislaččat.

Maiddá bearraša meroštallannjuolggadusat ja orrunlobi mieđihanvuoddušusat, mat addojit bearašoktavuođa vuodul, ođasmahttojedje. Áittardeaddji mielas dát vástida buorebut go ovdal olbmo duodalaš áddejumi das, geat gullet su bearrašii.

Almmolaš hálešteapmi šattai olu go olgoriikkalašláchkii galggai lasihit ahte dorvobáikki ohcciid vuostávaldinguovddázat leat geatnegahtton addit dieđuid olggos. Dát danin vai diehtujuohkin eiseváldiid gaska ovdánivččii. Hálešteapmi šattai maid das go láchkii lasihuvvui okto riikii boahán vuolleahkásačča váhnemiid ohkamiid guoski njuolggadusat. Áittardeaddji ii atnán váhnemiid ohcama váttisvuontan go Olgoriikkalašláhkiid idlágádus lea ovddežis juo geatnegahtton váldit vuhtii máná ovddu. Dan sadjái áittardeaddji mielas dieđuid olggosaddingeatnegasvuoda ásaheami ulbmilat ledje eahpečielgas. Son giddii fuopmášumi dasa, ahte ášši lei prinsii paláččat dehálaš: dorvobáikki ohccii ja vuostávdima bargoveaga gaskasaš luohhtámušii vuodduuvvi vuostávdin vuogádat ja dorvobáikelobi meannudeapmi leat leamaš sierra doaimman. Earret eará traumahtalaš vásihusain áhtamii dát leat dehálaš.

Maiddá olgoriikkalaš stuđentaid orrunlohpenuolggadusat ođasmahttojedje. Ulbmilin lei, ahte stuđeanta sáhtta boahteáiggis ohcat orrunlobi barggu ohcama várás dan maŋŋa go son geargá studeremis. Áittardeaddji giddii fuopmášumi dasa, ahte bákkolaš ja eavttukeahkes buohcuvuođa goluid oadju sáhtta eastadit ođasmahttima duohtandahkama.

Ádjinevttohusat guske eanáš dakkár olbmuide, geat ledje fáren Supmii vuolleahkásaččan váhnemiid mielde. Mángasii ledje guhkálaš Suomas ássama dihte šaddan oktavuođat suomelaš servodahkii. Dan dihte áittardeaddji celkkii oaivilis ádjima lágalašvuodas ja vuogálašvuodas. Gullanvuogátvuoda geavaheapmái váikkuhedje maid dat, go Somalia dorvovolašvuoda dilli lei rievdan

”Olgoriikkalaš láchkii lasihuvvojedje njuolggadusat olmmošgávppi vuostásaš barggu beavttálmahttima várás nu ahte olmmošgávppis gillájeaddjide sáhtta mieđihit orrunlobi.”

Ádjincealkámušat

Olgoriikkalašlága (301/2004) 209 §: s lea ásaheami vehádatáittardeaddji gullama birra. Vehádatáittardeaddjis lea vuogátvuodas iežas bivdagis beassat gullamii áššis, mii guoská dorvobáikki ohccii dahje olgoriikkalačča ádjimii. Áššis mearrideaddji eiseváldi sáhtta mieđihit vehádatáittardeaddjái govtolaš mearreaiggi cealkámuša addima várás.

Evttohusat somalialaččaid ádjimis

Jagi 2006 álggogeahčen Olgoriikkalašláhkiid idlágádus ja poles almmuheadje Somalialaččaid rahppon johtolatoktavuođain. Olgoriikkalaččaid ašášiidlágádusa mearrádušgeavvadaga mielde somalialaččaid dorvobáikki ohccit eai dárbbas suodjalusa šat dušše Somalia dorvovolašvuodas dilli dihte. Lágádus válddii gieđahallamii dakkár somalialaččaid ádjinaigumušaid, geat ledje Suomas orrunlobi áigge dahkan riikkosa.

Vehádatáittardeaddji mielas dát lei servodatlaččat dehálaš olgoriikkalačča sajádahkii ja vuogátvuodaide guoski ášši. Son bivdii beassat gullamii ádjinaigumušáššis.

ja go ovdalis almmusvuoda dásis gevvon ealás hálešteapmi somalianuoraid dahkan riikkosiin.

Áittardeaddji celkkii 22 ádjinevttohusas. Vaikko ádjinaigga leige olgoriikkalašlága vuodul leamen juohke evttohusa buohta, áittardeaddji dattege vuostálasttii ádjimii. Oassái ádjinevttohusa vullosaččaide ledje áittardeaddji árvvoštallama mielde šaddan nu nana čatnasat Supmii, ahte ádjima bealis sivat eai sáhtán leat losibut go ádjima vuostálastima sivat oppalaččat ášši árvvoštaladettiin. Muhtun dáhpáhusaid buohta áittardeaddji mielas ádjimii livčče lean nana sivat oppalaš árvvoštallama maŋŋáge. Dás fuolakeahhtá áittardeaddji vuostálasttii maid dáid ádjimii danin go Somalia dilli lei árvvoštallon eahpeštádisin.

Erenomážit gieđadálvve Somalia máttáosiin bohciidan konflikta rievdadii guovllu ain eahpeštáddaseabbon. Davvi Somalia lei ráfálu guovlu, muhto go ádjima vuollasaččat ledje guhká orron olgoriikkain, de ii sin sáhtán dohkoge máhcahit. Áittardeaddji vuodustii Somalia dorvovolašvuodadilli árvvoštallamiiddis lagamustá ON:a báhtareaddjiidáššiid váldoáittardeaddji

virgedoaimmahaga UNHCR:a raportaide. Somalia eahpeastáđisvuohta lassánii go loahppajagis gaskaboddosaš ráđđehus Etiopia militeara doarjagiin fallehii Islamalaš duopmostuolu lihtu ráđđen guovlluide.

Somalialaččaid ádjínášši giedahallan eará eiseváldiin lea ain gaskan.

Somalialaččat leat okta stuorámus vehádagain Suomas ja Somalia álelassii nuppástuvvi dorvolašvuoda dilitt váikkuhit sin diliide. Somalia diliin lea mitaluvvon viidát ođđasiin. Ádjimiid vuoiggalašvuoha nu gohčoduvvon nuppi buolvva sisafárrejeaddjiid dahje danlágániid buohta lea gohccáhan olu hálešteami. Vuoigatvuoha- ja servodatdieđálaš searvi ro ordnii juovlamánus seminára, mas dát ášši giedahallui. Vehádatáittardeaddji oassálasttii maid dán seminárii.

Eará ádjincealkámušat

Vehádatáittardeaddji bivddii beassat gullamii olgoriikkalašlága (301/2004) 209 §:a mielde ovttaskas áššiin, mat gusket dorvobáikki ohcci olgoriikkalaččat ádjimii. Vehádatáittardeaddji bivddii skábma-juovlamánu áigge beassat gullamii dakkár ádjindáhpáhusain, main ádjín vuollásaš olbmot ledje bearašoktavuođat Suomas dahje ádjín vuollásaš olmmoš lei bohtán Supmii vuolleahkásaččan.

Cealkámuša várás bohte 15 ádjinevttohusa bajábeal namuhuvvon áigodaga siste.

Orrunlobi miédiheami eavttut

Vehádatáittardeaddji čilgii jagi áigge mánga oktavuodáváldima, mas lei sáhka orrunlobi miédiheami eavttuid dievvamis. Doaimmahaga áššehasbarggus bohte ovdan oktavuodáváldimat, mat guske áigáiboahhtineavttuid dievvama, bearašoktavuođa vuođul miédiheaddji orrunlobi eavttuid ja riikiiboahhtinnjuolggadusaid garvima ja mahkášnáittosdiliid navdimiid. Áittardeaddji muitalii lánkaásahusain, maid dáidda heivehit ja riektegeavadagas. Son maid rávvii ja veahkehii fidnet riekteveahki.

Áššehasbálvalusas fuomášuvvui, ahte Suomas orru olgoriikkalaččat dárbbasjedje olu rávvema ja oahpisteami orrunlohpeáššiin. Sii dárbbasit dieđu orrunlobiid miédihaneavttuin ja –geavadagain, nuppástusohcan- ja váidinvajolašvuodain ja almmolaš riekteveahkis. Áittardeaddji mielas lea dehálaš, ahte dorvobáikki ohcciid riektedorvvu duohtandahkama sihkkarastimii lea boahhtevuođasge fállon doarvái ja buori riekteveahkkebálvalusat ja almmolaš diehtu daid geavaheamis. Vehádatáittardeaddji lei gullamis bargojoavkkus, mas suokkarduvvui, mo ordnet riekteveahki olgoriikkalaččaide, dorvobáikki ohccuide ja olmmošgávppis giillájeaddjiide.

Áigáiboahhtineavttuid dievvan

Vehádatáittardeaddjiin válddii oktavuoda olmmoš, gii lei ohcan eamidahas orrunlobi danne vai bearaš beassá ovttá sadjái. Olgikkalašvirgedoaimmahat lei biehttalan addimis lobi go doaimmahaga mielas áigáiboahhtineavttut eai dieva. Olgoriikkalašvirgedoaimmahat gávnnašii, ahte bearraša čohkkejeaddji váriin ja boaduin fuolakehtá bearraša čohkkejeaddji ii bastte dorvvastit ohcci áigáiboadui Suomas guhkit áigái. Sivvan lei go čohkkejeaddjis lei mearreáigásaš bargu eaige bálkáboadut lean doarvái olu.

Áittardeaddji vuostálasttii Olgoriikkalašvirgedoaimmahaga tulkoma

”Suomas orru olgoriikalaččat dárbbášedje olu rávvema ja oahpisteami orrunlohpeáššiin.”

ohcci áigáiboađuid eavttuid dievvama gáibádusain. Orrunlohpi, mii mieđihuvvo bearraša čohkkema ákkain, gáibida ahte áigáiboađu eavttut ollašuvvet. Áigáiboađu eavttu ollašuvvama livččii galgan árvoštallat joatkkalobi oasil sierra. Ii sáhte gáibidit ahte áigáiboahtu lea dorvvastuvvon ovddalgihtii guhkit áigái go mii lea ohcon orrunlobi oasil. Olgoriikkalašvirgedoaimmahat ii livččii nappo galgan árvoštallat áigáiboađu eavttuid ollašuvvama vejolaš joatkkalobiid oasil, mat ohccojit maŋgelis. Áittardeaddji ákkastalai oaivilis maddái hálddahuvoigatvuodalaš geavadagain.

Olgoriikkalašvirgedoaimmahagas gávnnehedje ahte sii leat boastut meannudan ja mearridedje ođđasit áššis, dán vuoru bearraša čohkkejeaddji buorin. Vehádatáittardeaddji sáddii iežas ovdanbuktán tulkoma maid Olgoriikkalašvirgedoaimmahaga voigatvuohtha- ja eanadiehtoovttádaga dihtu

Áigáiboahtogáibádus

Vehádatáittardeaddji árvoštalai riikkabeivviid hálddahušvájogoddáid addin cealkámušasttis, ahte Olgoriikkalašvirgedoaimmahaga rávvaga čuovvu áigáiboađu gáibádus lea menddo garas ja eastada maŋggaid sisafárrejeaddjiid bearrašiid čohkkema.

Olgoriikkalašvirgedoaimmahat lea 6.4.2005 addán rávvaga (Dnro 3/010/2004) olgoriikkalašlága 39 §:a čuovvu áigáiboađu eavttuid heiveheamis. Vaikko rava lea dušše dohko guvlui, de duohtavuodas das meroštallo riikkabeivviid ásahan áigáiboađu dási gáibádus nu, ahte maŋga sisafárrejeaddji eai beasa eallit ovttas bearrašiinnis.

Suomas bargi eará go Suoma riikkavuloža nettoboađut galggašivčče leat mánuš oktiibuot 2430 €, vai son sáhtášii fidnet omd. beallálačča ja guokte vuolleahkásaš máná bearraša čohkkema olis ásaiduvvat Supmii. Rávvaga mielde nettoboađuid rehkenastimis váldojit vuhtii maid goluid buhtejeaddji ovddut nugo ássandoarjja, muhto ii áigáiboahtodoarjja.

Áigáiboahtoeaktun meroštallon ovttaskas olbmo dienasdássi lea eambo go Suomas ássi vuolimus boađuoazžu viđátoasi golahus gaskamearálaččat. Veardádallančuokkisin sáhtá geavahit maid dan, ahte vástideaddji njealjje olbmo sisfárrejeaddjibearraša áigáiboahtodoarjaga vuodđooassi livččii oktiibuot dušše 1101 €.

Hálddahušduopmostuolu mearrádusaid čuovvun

Vehádatáittardeaddji čielggadii dáhpáhusa, mas poleslágádus lei biehttan addimis bissovaš orrunlobi go lobi mieđiheami eaktu bissovašlunddot ássamis ii dievvan. Dán mearrádusii ohccui nuppástus hálddahušrievttis, mii dasto gomihii poleslágádusa mearrádusa.

Hálddahušrievtti duomu mielde poleslágádus lei galgat árvoštallat ahte riikkas ássama ulbmil rievddai bissovažžan dan rájes go ohcci bargosoahpamuš lei rievdaduvvon doaisttázii gustojeaddjin. Hálddahušriekti gávnnahii, ahte poleslágádus ii livčče sáhttán hilgut ohcamuša námuhuvvon ákkain ja dat máhcahii ášši ođđasit gieđahallamii.

Poleslágádus mearridii ođđasit áššis ja gávnnahii vuot, ahte bissovašlunddot

ássanáigái guoski gáibádus ii dievvan. Ohcci váiddii mearrádusas vuot hálddahušriektai ja válddii oktavuoda vehádatáittardeaddjiin. Vehádatáittardeaddji buvttii ovdan, ahte poleslágádus ii livččii galgan hilgut ohcamuša seammá ákkaiguin. Hálddahušriekti lei polesa mearrádusa gomihettiin váldán beali lága tulkomii ja guorahallanválddi geavaheapmái guoski gažaldahkii. Mearrádusas almmuhuvvon sisdoalločuoavddus čanai poleslágádusa. Poles lei galgat čuovvut hálddahušrievtti oaivila bissovašlunddot orruma álginaiggis. Áittardeaddji vuodustii oainnus alimus hálddahušrievtti riektegeavadiin ja riikkabeai veahkkevuoi- gatvuodaáššeolbmo mearrádusain, mas áššeolmmoš lei gávnahan ahte Olgoriikkalašvirgedoaimmahat lei meannudan lága ja hálddahušrievtti meannudan lága ja hálddahušrievtti prinsipiiga vuostá go ii čuovvon hálddahušrievtti addán duomu.

Áittardeaddji oaivildii ahte ohccis lei voigatvuohtha luohittit dasa, ahte poleslágádus čuovvu hálddahušrievtti tulkoma. Poleslágádus sihkui boasttu mearrádusa ja mieđihii bissovaš orrunlobi. Vehádatáittardeaddji doalvvui ášši ja iežas oaivila sisáššiidministerijai ja giddii fuopmášumi nuppástusohcanortnega dehálašvuhtii ja dasa, ahte hálddahušduopmostuoluid duomut čuvvojuvvojit.

Riikkavulošvuhtii guoski áššit

Vehádatáittardeaddji čálii stáhtaráđi voigatvuodakanslerii riikkavulošvuoda ohcamušaid guhkes gieđahallanáiggiin. Áittardeaddji doaimmahakii oktavuoda váldán olbmot muiteledje, ahte sii ledje vuordán riikkavulošvuoda ohcamuša gieđahallama juoba čieža jagi. Áittardeaddji dieđu mielde guhkes gieđahallanáiggit guske namalassii Somalia riikkavuložiid ohcamušaid. Lassin áittardeaddji mielas váttisvuohčan lei dat go Olgoriikkalašvirgedoaimmahat ii mieđihan riikkavulošvuodaohcamušaid dievasmahttináiggis ii ollege, vaikko vel dát viehka sihkkarit doalvošii dasa, ahte

váidinprosessas dihte ášši máhcahuvvošii virgedoaimmahakkii ođđasit gieđahallamii

Vuoigatvuođakansler vástidii ahte Olgoriik kalašvirgedoaimmahaga riikkavulošvuhtii guoski gieđahallanáiggiid oanideapmái oččodeaddji beavttálmahttin doaimmat ledje gaskan iige dál lean sivva darvánit áššái. Vuoigatvuođakansler gávnnahtii, ahte ii lean bukten doarvá buorre čilgehus das, ahte somalialaš ohcamušaidda gieđahallanáigi livččii lean guhkit go earáidge. Ohcamuša dievasmahttimis kansler goit gávnnahtii, ahte Olgoriikkalašvirgedoaimmahaga dievasmahttinmeannudeapmi berre leat doarvá njuovžil.

Marjå lea alimus hálddahasrieki cealkán guokte duomu, main Olgoriikkalašvirge doaimmahaga riikkavulošvuhtii guoski ohcamuša dievasmahttimii addon áigi lei menddo oanehaš. Alimus hálddahasrievtti mielde Olgoriikkalašvirgedoaimmahaga addin mearraáigi dievasmahttima addimii ii lean doarvá guhki go veardida hálddahaslága 33 §:a gáibádussii mearraáiggi govtolašvuođas ášši lági ja sisdoalu ektui (Gč. AHR:2007:14 ja AHR:2007:15).

Ain jagis 2006 riikkavulošvuhtii guoski oktavuodaváldimiin eanáš oassi guoská guhkes gieđahallanáiggiide. Measta buot dán oktavuodaváldiin leat Somalia riikkavuloš olbmot.

Visumáššit

Vehádatáittardeaddji bivddii stáhtaráđi vuoigatvuođakanslera cealkamuša biehttaluvvon visumohcamušaidda vuođuštusgeatnegasvuođas. Vehádatáittardeaddji mielas vuođđolága mielde mearrádusa galgá vuođuštit, muhto dán geatnegasvuođa čuovvun ii lea dorvvastuvvon visumáššiin. Dat danin go vuođuštusa muitaleapmi lea das gitta bivdágo ohcci dan vai ii, iige vuođuštusa muđui dárbbas muitalit. Vehádatáittardeaddji bivddii vuoigatvuođakanslera oaivila biehttaluvvon visumohcamušaidda

vuođuštangeatnegasvuođas ja dan viidodagas ja das, čuvvotgo olgoriikkalašlága paragrafat 17 ja 32 vuođđolága.

Vuoigatvuođakansler celkkii vástádusasttis, ahte son ii sáhte dán áššis cealkit leago fámusleahkki lánkaásahus vuođđolága mielde. Vuoigatvuođakansler gávnnahtii ahte riikkabeaivit lea olgoriikkalašlága dohkkehettiin dohkkehan maid vuođuštangeatnegasvuođas spehkasteami ovdanbukton viidodagas.

Rájás máhcahanmearrádusa ollašuttin

Dorvobáikki ohcamušaidda gieđahallan jođálmahtton dorvobáikemeannudeami mielde dagahii oktavuodaváldimiid áittardeaddji doaimmahakkii. Áittardeaddji čilgii dáhpáhusa, mas poleslágádus lei ollašuttán dorvobáikki ohcci máhcahanmearrádusa. Ná vaikko Helssega hálddahasrieki lei mearrádusainnis gieldán máhcaheami ollašuttima. Poles fidnii dieđu ollašuttin galgá easka dan marjå go ollašuttin lei juo álgán. Áittardeaddji anii vahátlažžan dan ahte lánkadorvvu beaktilvuođagáibádus ii lean ollašuvvan. Ohccii ii lean addon vejolašvuohta fidnet gaskaboddosas lánkasuoji váidinprosessas jođusdoallanáigge. Áittardeaddji doalvvui ášši sisáššiidministeriija dihtosii.

Áittardeaddji lea jo ovdal gidden fuopmášumi vuoigatvuođadorvvu duohtandahkamii jođálmahtton dorvobáikemeannudeamis (čujuhus: Vehádatáittardeaddji (2005): Vehádatáittardeaddji čielggadus jođálmahtton dorvobáikemeannudeami riektevuoigatvuođalaš dákádusas – johtilvuohta, beaktiilivuohta vai vuoiggalašvuohta? Vehádatáittardeaddji almmustahttinráidu 2). Lei positiivalaš ahte bargojoavku giddii áššái fuopmášumi sisáššiidministeriijai buktán evttohusas, mo ovddidit sisafárrenhálddaha ja olgoriikkalašlánkaásahusa. Bargojoavku evttohii ahte galgá árvvoštallat mo jođálmahtton meannudeami áigge

dahkkon máhcahanmearrádusa ollašuttinnjuolggadusaid galgá dahkat čielgaseabbon. Čielgaseabbon dahkan galgá dáhpáhuvat nu ahte váldo vuhtii nu dorvobáikeohcci vuoigatvuođadorvu, riektesihkarvuohta ja ohcciid ovtadássasas gieđahallan ja nuppe dáfus dorvobáikemeannudeami beaktilvuođagáibádusat.

Ovttasbargu olgoriikkalaš áššiin

Vehádatáittardeaddji addá dieđuid olgoriikkalašččaid sajádahkii guoski lánkaásahus ja dan heivehangeavadagas. Rávvgáid addima lassin áittardeaddji čuovvun olgoriikkalašččaid vuoigatvuođadorvvu, buori hálddaha ja eará vuođđovuoigatvuođaid ollašuvvama, buktá problemaid ovdan ja dahká buoridan- ja ovddidanevttohusaid.

Áittardeaddji doaibmá ovttas mánggain surggiin. Deháleamos eiseváldit leat Olgoriikkalavirgedoaimmahat, poles ja rádjegozáhus. Áittardeaddji geahččala dieđihit áššin ja tulkongeavadagain, main leat gávnnašuvvon čuolmmat ja son geahččala buktit buoridanevttohusaid, mat gusket olgoriikkalašččaid sajádahkii. Áittardeaddji bargá ovttas maiddá servviiguin. Erenomážit riikkaidgaskasaš suodjalussii guoski áššiin áittardeaddji lea bargan ovttas Báhtareaddjiidrávvehat ro: ain.

Áittardeaddji lea geahččalan fidnet ovttasbargoohtavuoda maid olgoriikkalašhálddaha ja servviid gaskii. Doaibmajagi áigge áittardeaddji oassálasttii Somalalihttu ro. ja Olgoriikka lašvirgedoaimmahaga oktasaš seminára ordnemii. Ulbmilin lea maid boahhtevuođas veahkehit sisafárreaddjiid áššiiguin doaibmi orgánaid nu ahte dialoga sisafárreaddjiseiseváldiiguin šaddá ain aktiivaleabbon, iehčaneabbon ja rahpaseabbon.

ČUVVOSAT

CEALKÁMUŠAT

25.1.2006

Ođasmahtton Eurohpá sosiála vuodđogirji;
Suoma 2. mearreáiggeraporta
2546/059/2005 BM

26.1.2006

Vihahanvuoigatvuohta-bargojoavkku
smiehtamuš
2698/65/2005 BM

26.1.2006

ÁEL:a hálddahuslága heivehanrávvgiid
gullevaš ráva "Tulkon, jorgaleapmi ja
tulkaguovddázat"
99/65/2005 BM

8.5.2006

ON; olmmošvuoigatvuođaid doaibmagoddi/
olmmošvuoigatvuođaid ráđđi; jearhallan
čearddalaš, etnalaš, oskku ja gielaláš
vehádagaid birra
764/059/2006 BM

10.5.2006

Hámus ÁEL:a ovtaveardásašvuo
htaplánan, doaibmabijut-tabella ja
vuoduštusmuittuhančála
832/65/2006 BM

19.4.2006

Direktiivva 2003/109/ES ollašuttin
646/001/2006 BM

19.5.2006

Eurohpa rasismma ja gierdameahttuvuođa
vuostásaš komišuvnna Supmii guoski
ávžžuhusaid ollašuttin
1044/003/2006 BM

22.5.2006

Stáhtarádi skuvlenpolitihkalaš
čilgehus Riikkabeivviide
1131/65/2006 BM

01.06.2006

Elektrovnalaš meannudeapmi
olgoriikalaš ja čearddalaš áššiin
1112/001/2006 BM

09.06.2006

Davviriikalaš sámesoahpamuša
guoski smiehtamuš
566/003/2006 BM

05.06.2006

Mánáidsuodjalanlága oppalaš odasmahttin-
bargojoavkku muittuhančálus;
Vehádatáittardeaddji cealkámuš
1080/001/2006

07.06.2006

Bargoministeriija bargoortnet hámus
1243/000/2006 BM

26.06.2006

ON/CRC; ON:a mánáid vuoigatvuođaid
komitea Suoma goallmát mearreáigásaš
raportta dihte celkon loahppaárvalus
661/003/2006 BM

06.07.2006

Olmmošgávppis gillájeaddji
veahkehanortnega guoski
bargojoavkku raporta
TM016:00/2005

10.07.2006

Olmmošvuoigatvuođat mánggakultuvrralaš
servošis; Eurohpa ráđi olmmošvuoigatvuođaid
ovddidankomitea čielggadus
1449/003/2006 BM

20.07.2006

Pássalága láhkaásahushápmosat
1327/001/2006 BM

21.07.2006

Hámus Nannán Suoma ESR-doaibmabijuid
prográmma 2007–2013
BM006:00/2005

11.08.2006

Direktiivva 2004/38/EY ollašuttin
1525/001/2006 BM

02.10.2006

Direktiivva 2004/114/EY ollašuttin
1951/001/2006 BM

10.10.2006

Guovioláš gielaide dahje vehádagaid gielaide
guoski eurohpaláš vuodđogirji ollašuttin
2131/003/2006 BM

24.10.2006

Buoret seađahusaid doaibmaprográmma
539/003/2005 BM

GULLAMAT RIIKKABEIVVIIN

23.2.2006

Hálddahusválljogoddi
Ráđđehusa evttohus
olgoriikkalašlága rievdeadeamis
HE 198/2005 vp

31.3.2006

Hálddahusválljogoddi
Evttohus sisafárrenpolitihkalaš
prográmma ja doaibmabidjoprográmma
VNS 1/2006 vp

2.5.2006

Hálddahusválljogoddi
Ráđđehusa evttohus Riikkabeivviide ođđa
pássaláhnkan ja muhtun dasa guoski lágain
RE 25/2005 vp

12.5.2006

Hálddahusválljogoddi
Ráđđehusa evttohus olgoriikkalašlága
ja olgoriikkalašregistara § 5 ja § 10
rievdeadeamis
RE 32/2006 vp

18.10.2006

Hálddahusválljogoddi
Evttohus sisafárrejeaddjiid
ruovttuidahhtimis ja dorvobáikki ohcciid
vuostávdimis addon lága nuppástusas
RE 183/2006 vp

26.10.2006

Bargoeallin- ja dásseárvoválljogoddi
Evttohus sisafárrejeaddjiid
ruovttuidahhtimis ja dorvobáikki ohcciid
vuostávdimis addon lága nuppástusas
RE 183/2006 vp

SÁHKAVUORUT

16.1.2006

Rihkusčuovvumušvirgedoaimmahaga
ovttaveardásašvuođaplána bargojoavkku

18.1.2006

Bargosuodjalusláhkaalbmáid
skuvlenbeavvit

2.2.2006

Stuorra Britannia ambassada seminára "Are
the current integration policies working?"

21.3.2006

Rasismma vuostálastin beavivi
dilálašvuohta, Tampere

21.3.2006

Islamofobia –seminára ságastallan,
kulturguovddáš Caisa

22.3.2006

Ovtaveardásašvuođa ovddideapmi
fitnodagain ja servošiin-dilálašvuohta

23.3.2006

Kouvola rasismma vuostálastin
vahku váldodilálašvuohta

31.3.2006

Davviriikkaid ráđđehusaid
vehádatášiid bargojoavkku

20.4.2006

Latvialáš doaimmaheaddjiid galledeapmi

17.5.2006

"Jođálmahtton dorvobáikemeannudeami
vuoigatvuohtadorvu čuolmmat",
Suopmelaš dorvobáikepolitihka árga-
seminára.

23.5.2006

Oloriikkalašvirgedoaimmahaga ja Suoma
somalliihtu ro ovttasbargoseminára

15.6.2006

Equality authority, Irlánda

10.7.2006

Iraka ráđdehusa sáttajoavku

12.8.2006Vuoigatuvuohtapolitihkalaš
searvi Demla geasseseminára**23.8.2006**Davviriikkaid etnalaš vealakeahtesvuohta
árasiid deaivvadeapmi, Köpenhamman**7.9.2006**"Etnalaš vealahussii seahkaneapmi",
Kamppi Rotary**8.9.2006**Bargominiseriija ásahan
"Ulteva 2" bargojoavku**17.9.2006**

Romanomissio ro:a 100 -jagi feasta

22.9.2006Oahpahasvirgedoaimmahaga
ovttaveardásašvuođa beaivi**27.9.2006**"Ovttaveardásašvuođa ovddideapmi
skuvlejumis ja bargoeallimis",
Oahpahusráđdehusa seminára**26.10.2006**EurEquality-fidnu riikkaidgaskasaš
loahpahanseminára ja stivrenjoavkku
čoahkkin, Madrid**28.10.2006**

Kanava Nuorisro:a dilálašvuohta

16.11.2006

ENAR round table

20.11.2006Evangeláš-luterála kirkku
ovttaveardásašvuođa seminára**23.11.2006**Marokko vuoigatvuođaáššeoibmo
galledeapmi**30.11.2006**Tampere universitehta
doaimmaheaddjioahppiid galledeapmi

DIEĐÁHUSAT

21.03.2006

Vealahus lea lossa rihkus

11.05.2006Ovttaveardásašvuođaláhka ii geavahuvvo
veahkkeneavvun bargovealahusáššiin**23.11.2006**Etnalaš vehádagat dárbašit rávvema
vealakeahtesvuođas

EUR-EQUALITY- FIDNU SKUVLEN- JA DIEĐIHANDILÁLAŠVUOĐAT

29.8. Helsinki,

Romani round table –dilálašvuohta

2.9. Hollola,Tiirismaa álbmotdearvasvuođabarggu
gieldaohtastumi bargoveahka**28.9. Jyväskylä,**Jyväskylä guovllu ovttaveardásašvuođa
bargojoavku**9.10. Tampere,**

Viesttar Suoma románabargojoavkkut

10.10. Lohja,

Lohja ovttaveardásašvuođa bargojoavku

24.10. Imatra**8.11. Rovaniemi****24.11. Helsinki,**Fidnu našunala oasi
loahpahanseminára Helssegis

PRENTOSAT

Vehádatsáttaolbmo

jahkemuitalus 2005,

ISSN 1796-3001, Viestintä Oy Viisikko/
Savion prentenlágádus, Helsset 2006

Riikka Tella:

Etnalaš vealahusa vuostálastima
rávven gielddain Vehádatáittardeaddji
almmustahttimat 3,
ISBN 952-490-031-9
ISSN 1796-0819, Edita, Helsset 2006.

Riikka Tella:

Advisory Services Against Ethnic
Discrimination in Municipalities.
Publications of the Ombudsman for
Minorities 3,
ISBN 952-490-031-9
ISSN 1796-0819, Edita, Helsset 2006.

Vehádatáittardeaddjisáttáolmmoš

PB 34

00023 VALTIONEUVOSTO

Telefovdna: 010 60 4001

Áššehasbálvaleapmi: 010 60 47048 (Árggaid 9–15)